

Nr 97

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna; given Stockholms slott den 8 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till betänkandet »Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet» (SOU 1962: 5) framlägges förslag om statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna. Bidrag förutsättes i första hand kunna utgå till kommun men under vissa förutsättningar även till studieförbund som huvudman. Bidrag föreslås utgå med 79 % av ett bidragsunderlag, utgörande verkliga kostnader för ersättning till föreståndare och lärare. Som villkor för statsbidrag till kommun föreslås skola gälla att undervisningen blir avgiftsfri. Kostnaderna för verksamheten, bortsett från utgifter för studiehjälp, har för nästa budgetår beräknats till 760 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1963.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, följande.

Vid anmälan i årets statsverksproposition (bil. 10, punkten 125) av anslaget Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m. anmälde jag min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t, att proposition angående statsbidrag till kvällsgymnasier skulle föreläggas 1963 års riksdag och förordade, att i avvaktan härpå medel skulle beräknas för ändamålet.

Studiesociala utredningen framlade i sitt betänkande »Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet» (SOU 1962: 5) även förslag angående kvällsgymnasier för vuxna. Sedan utredningens förslag i denna del remissbehandlats, har jag ansett det böra bli föremål för proposition till årets riksdag.

Då beredningen av dessa frågor numera avslutats, anhåller jag att få närmare redogöra för desamma.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 24 oktober 1959 för utredning rörande studiesociala åtgärder på den högre utbildningens område m. m. såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammaren Olof Palme, sekreteraren i 1955 års universitetsutredning Håkan Berg, dåvarande ordföranden i Sveriges förenade studentkårer, filosofie licentiaten Lennart Bodström, ledamoten av garantilånenämnden Hans Håkansson, ordföranden i Svenska träindustriarbetarförbundet Yngve Persson, sekreteraren i Tjänstemännens centralorganisation, numera byråchefen Per-Erik Rönquist samt direktören i Sveriges akademikers centralorganisation Bertil Östergren. At Palme uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga, som antagit benämningen *studiesociala utredningen*, har den 8 januari 1962 avlämnat betänkandet »Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet» (SOU 1962:5). Betänkandet har utarbetats av en särskild delegation inom utredningen, kallad *vuxenutbildningsdelegationen*. Häröver har *infortrade utlåtanden* avgivits av statskontoret, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen efter hörande av rektor för läroverket för vuxna och rektor för statens kompletteringsgymnasium, överstyrelsen för yrkesutbildning efter hörande av rektorerna för de högre tekniska läroverken i Norrköping och Härnösand samt handelsgymnasierna i Norrköping och Sundsvall, arbetsmarknadsstyrelsen, studiehjälpsnämnden och gymnasieutredningen. Härjämte har *yttranden* avgivits av Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Uppsala, Örebro och Härnösand, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges industriförbund, Svenska byggnadsindustriförbundet, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Tjänstemännens bildningsverksamhet, Studieförbundet Medborgarskolan, Folkuniversitetet, Högerns kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Högerns ungdomsförbund, Svenska landsbygdens ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Brevskolan, Hermods korrespondensinstitut, Nordiska korrespondensinstitutet samt Sveriges förenade studentkårer. Slutligen har Östersunds stad och Norrlandsförbundet, var för sig, inkommit med skrifter.

I anslutning till betänkandet »Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet» förelades riksdagen i fjol vissa förslag angående vidgad vuxenutbildning (prop. 107; SU 124; Rskr 293).

Utredningens synpunkter och förslag

Nuvarande kvällsstudiemöjligheter m. m.

Studieformer och studiemål

Inledande redogörelse

Delegationen skiljer på två typer av kvällsskolor, nämligen dels sådana där ämnena läses parallellt, dels sådana där de studerande koncentrerar sig på några få ämnen under ett läsår, avslutar dessa och börjar med nya ämnen följande år. Den förra typen är den ursprungliga. Det första statliga initiativet för vuxenutbildning på det allmänbildande gymnasiets område togs genom inrättandet fr. o. m. budgetåret 1938/39 av statens aftonskola, vilken förlades till Kungsholmens läroverk i Stockholm. Den inrättades på försök för att ge »äldre elever med utpräglad studiebegåvning och studiehåg» tillfälle att avlägga real- och studentexamina. Samma grupp tillhör det statsunderstödda Stockholms samgymnasium. Därjämte finns Örebro aftonskola, som har Örebro stad som huvudman och vilken åtnjuter statsbidrag med för närvarande 20 000 kr. per år. Denna skola, som har gymnasium och realskola, står emellertid på gränsen till den grupp där koncentrationsundervisning förekommer. Vid ytterligare några skolor finns möjlighet att bedriva realskolestudier.

Den undervisningsform för vuxna, som utvecklats snabbast under senare år och inom vilken det största antalet vuxna personer bedriver studier, är de s. k. kvällsgymnasierna. Dessa tillämpar koncentrationsundervisning. Vid en del av dessa skolor baseras undervisningen helt på muntlig undervisning, vid andra bedrivs en kombination av muntlig undervisning och brevskolestudier.

I de gymnasiala skolorna för ungdom har lärjungarna ett klart mål utstakat, nämligen examen. Utbildningen läggs upp med detta mål i sikte. För de vuxna är situationen ofta en annan. Många av dem vill självfallet avlägga en fullständig examen men åtskilliga bedriver studier för att skaffa sig studentbetyg i ett enstaka ämne eller i en grupp ämnen. Denna studieuppläggning har väsentligt underlättats genom omläggningen av examinationsförfarandet, som gör det möjligt att i stort sett ämne för ämne avlägga såväl studentexamen som läroverksingenjörsexamen.

Vid vissa utbildningsanstalter för vuxna, såsom statens aftonskola, läroverken för vuxna och fackskolorna vid de högre tekniska läroverken, har studiegången upplagts med slutexamen som mål, vid andra däremot på sådant sätt att eleverna kan ha ett partiellt mål i sikte, t. ex. att genom studier i ett eller ett

par ämnen vinna befordran inom sitt yrke. Detta gäller om de olika kvällsgymnasierna och om breviskoleundervisningen. Av en undersökning, som företagits vid de under skolöverstyrelsens överinseende stående kvällsgymnasierna i Stockholm, Göteborg och Uppsala, framgår emellertid att 40 % av eleverna siktar mot fullständig studentexamen.

Allmänbildande kvällsgymnasier

För närvarande är ett 25-tal allmänbildande kvällsgymnasier verksamma. Drygt 20 av dem har som huvudman något av de tre studieförbunden Folkuniversitetet, Tjänstemännens bildningsverksamhet och Medborgarskolan. På vissa platser har kommunerna engagerat sig som huvudmän. Några enstaka gymnasier har upprättats av privatpersoner. Endast ett fåtal av gymnasierna är av den storleken att eleverna har möjlighet att läsa in en fullständig studentexamen. I allmänhet ordnas 2—4 ämneskurser under ett läsår. I de fall då en person siktar fram mot en fullständig examen uppskattar man studietiden till minst 3 à 4 år.

Fyra av gymnasierna kan sägas konstituera en grupp för sig, nämligen Folkuniversitetets gymnasier i Stockholm, Göteborg och Uppsala samt TBV:s gymnasium i Malmö. Dessa står enligt beslut av Kungl. Maj:t under skolöverstyrelsens överinseende och har rätt att förrätta viss examination (särskild prövning och prövning i avslutade ämnen).

Kvällsgymnasier i kommunal regi fanns läsåret 1961/62 i Bollnäs och Östersund. Folkuniversitetet är huvudman för gymnasierna på följande orter: Stockholm, Göteborg, Uppsala, Linköping, Borlänge, Västerås och Uddevalla. Tjänstemännens bildningsverksamhet har kvällsgymnasier i Malmö, Gävle, Ystad, Jönköping, Eskilstuna, Halmstad, Norrköping, Karlskrona, Trollhättan, Hälsingborg och Motala. Medborgarskolan har gymnasier i Härnösand, Sundsvall och Umeå. Gymnasiet i Karlstad drivs av en kommitté, vari ingår representanter från de båda sistnämnda bildningsförbunden. Dessutom fanns två privata kvällsgymnasier, Heliskolan i Stockholm och Kvällsläroverket i Göteborg. Vid samtliga gymnasier utom det sistnämnda har elever från kompletteringsgymnasiet placerats.

Delegationen redovisar antalet elevplatser vid de allmänbildande kvällsgymnasier, som samverkar med statens kompletteringsgymnasium, i följande tablå.

Antal gymnasiekurser och elevplatser hösten 1960 vid med statens kompletteringsgymnasium samverkande kvällsgymnasier.

Ort	Antal kurser	Antal elevplatser
Stockholm:		
Kvällsgymnasium	40	843
Heliskolan	44	703
Göteborg	23	447
Uppsala	28	412
Malmö	10	146
Bollnäs	18	143
Västerås	7	88
Uddevalla	3	52
Gävle	4	50
Linköping	5	44
Ystad	3	30
Karlskrona	2	30
Norrköping	2	27
Karlstad	3	26
Jönköping	2	23
Borlänge	3	22
Umeå	2	20
Härnösand	2	15
Sundsvall	1	10
Eskilstuna	1	9
Halmstad	1	7
Summa	204	ca 3 150

Merkantila kvällsgymnasier

Inom den merkantila sektorn är ett fåtal kvällsgymnasier verksamma. Genom handelsgymnasieexamens hittillsvarande konstruktion har enligt delegationens uppfattning förutsättningar saknats för en expansion motsvarande den som ägt rum inom den allmänbildande och den tekniska kvällsgymnasieutbildningen. Vissa merkantila kvällsgymnasier, bl. a. i Jönköping, Sandviken och Västerås, har upphört efter ett eller ett par års verksamhet. Under läsåret 1960/61 var sådana gymnasier verksamma i Ystad, Örebro och Östersund; på den sistnämnda orten avslutades verksamheten med utgången av vårterminen 1961. Huvudmän för gymnasierna har varit antingen kommun (Västerås och Örebro) eller TBV (övriga orter). Antalet studerande uppgick under läsåret 1960/61 till 84. Gymnasiet i Örebro, som är anknutet till Örebro yrkesskola, erhåller statsbidrag som till deltidskurs vid yrkesskola.

Tekniska kvällsgymnasier

Under de allra senaste åren har, enligt delegationen främst som en följd av införandet av teknisk privatistexamen, inrättats ett antal kvällsgymnasier för

teknisk utbildning. Dessa gymnasier är av två slag, dels sådana där undervisningen bedrivs som en kombination av muntlig undervisning och korrespondensundervisning, dels sådana där enbart muntlig undervisning förekommer.

Den förra typen av skolor fanns läsåret 1960/61 i Malmö, Stockholm och Åtvidaberg (Hermods) samt i Göteborg, Oskarshamn och Stockholm (NKI). Det totala elevantalet uppgick till inemot 350. För kvällsgymnasierna i Stockholm, Göteborg och Malmö är korrespondensinstitutet huvudmän för verksamheten, för dem i Oskarshamn och Åtvidaberg däremot respektive kommun.

Den andra typen av kvällsgymnasier har tillkommit på initiativ av TBV och finns i Malmö och Ystad. Antalet deltagare uppgick till ca 50.

Studietiden beräknas till omkring 5 år. Den muntliga undervisningstiden varierar mellan 4 och 8 timmar per vecka.

Statens kompletteringsgymnasium

I ett år 1952 avlämnat betänkande föreslogs bl. a. startande av särskilda statliga kompletteringsgymnasier för dem som genom skolutbildning eller självstudier nått en sådan nivå att enbart vissa kompletterande studier behövdes för att inträde skulle vinnas vid universitet och högskolor (SOU 1952: 29). I proposition 158 till 1953 års riksdag föreslogs inrättandet av tre sådana gymnasier; riksdagen biföll propositionen. Kungl. Maj:t förordnade dock den 4 juni 1954 att tills vidare endast ett kompletteringsgymnasium i Stockholm skulle inrättas. Gymnasiets första elever kunde påbörja sina studier i januari 1955. Efter beslut vid 1959 års riksdag intages jämväl studenter med examen på allmän linje eller latinlinje. Företräde skall lämnas student, som ämnar komplettera i något eller några av ämnena matematik, fysik eller kemi. Kompletteringsgymnasiet äger rätt att ordna kurser också utanför Stockholm.

Gymnasiets elever består följaktligen av såväl studenter som icke-studenter. De senare skall ha avlagt realexamen och ha uppnått minst 18 års ålder. Konkurrensen mellan de inträdessökande är stor. De i kompletteringsgymnasiet intagna eleverna utgör mellan en fjärdedel och en tredjedel av samtliga kvällsgymnasiestuderande.

I stadgan för kompletteringsgymnasiet anges att gymnasiet i första hand skall anlita till Stockholm eller annan ort förlagda och av skolöverstyrelsen godkända kurser (s. k. främmande kurser). I den mån sådana kurser ej står till buds eller då eljest särskilda skäl föreligger, kan gymnasiet ordna egna kurser. I praktiken har detta skett endast i undantagsfall. Statens kompletteringsgymnasiums elever placeras således regelmässigt vid främmande kurser. Sådana arrangeras för närvarande på ett 25-tal orter av bildningsorganisationer eller kommuner och utgör vad som av delegationen benämnes kvällsgymnasier. Kompletteringsgymnasiet bestrider kostnaderna för sina elever, dvs. kursavgifter (i princip dock för högst 5 ämnen) och provningsavgifter (ej för slutexamen). I de fall undervisningen är en kombination av muntlig undervisning och korrespondensundervisning kan

kompletteringsgymnasiet emellertid bekosta endast avgifterna för den muntliga undervisningen, dvs. den minst kostsamma delen.

Vid kompletteringsgymnasiet skall i princip ej avläggas fullständig studentexamen. En elev kan därför endast få sina kostnader för högst fem ämnen bestridda av statsmedel; självfallet kan därigenom den elev, som redan före intagningen i kompletteringsgymnasiet har avlagt godkända särskilda prövningar i ett flertal ämnen, under sin tid som elev vid kompletteringsgymnasiet avlägga slutexamen. Detta förekommer också i viss utsträckning. Ett avsteg från den principiella uppläggningsen av kompletteringsgymnasiet har även skett därigenom att elever, som önskar avlägga studentexamen och har möjlighet att bedriva studier på dagtid, placeras vid det privata Enskilda gymnasiet i Stockholm. Denna grupp av elever får samtliga terminsavgifter bekostade av kompletteringsgymnasiet.

Under budgetåret 1962/63 får i gymnasiet intagas högst 600 icke-studenter och 170 studenter.

För att utröna studieresultaten hos icke-studenterna vid gymnasiet har delegationen utfört en undersökning avseende dem som under läsåret 1957/58 antogs som elever. Av drygt 300 intagna påbörjade inemot 30 aldrig några studier. Av de övriga hade inemot 30 % avlagt examen eller eljest uppnått sitt studiemål, en dryg fjärdedel utan att ha uppnått studiemålet avlagt en eller flera godkända muntliga prövningar, medan återstoden fördelade sig jämnt på ännu aktiva elever vid gymnasier och sådana som lämnat skolan utan att avlägga någon godkänd prövning.

Då kvällsgymnasierna står som kursanordnare och svarar för både undervisningen och den pedagogiska och administrativa ledningen, utgör kompletteringsgymnasiet mera en stipendieorganisation än en självständig utbildningsorganisation. Gymnasiet har dock därutöver spelat en roll genom att initiativtagarna till de lokala kvällsgymnasierna inför starten och även därefter samrått med kompletteringsgymnasiets rektor om bl. a. undervisningens uppläggning. Skolan har också kommit att fungera som en informationscentral i frågor rörande utbildningsvägar för vuxna.

Rekrytering

Aldersförhållanden. Vid läroverket för vuxna och de allmänbildande kvällsgymnasierna ligger enligt delegationen medianåldern omkring 25 år. Vid aftonskolorna med parallellundervisning (statens aftonskola, Stockholms samgymnasiums aftonundervisning, Örebro aftonskola) är medianåldern omkring 22 år.

För de merkantila och tekniska utbildningsområdena, vilka dock i delegationens undersökning domineras av handelsgymnasiernas 4-åriga kurs och de tekniska fackskolorna, anges medianåldern för de studerande i första klass höstterminen 1960 till 20 respektive 22 år. Vid det merkantila kvällsgymnasiet i Örebro var medianåldern 23—24 år.

Civilstånd. Vid de kvällsgymnasier, där elevernas civilstånd undersökts, visade sig de gifta eleverna utgöra omkring 40 % av samtliga. Flertalet av dessa hade försörjningsplikt mot barn.

Rekryteringsområde. De studerande vid kvällsgymnasierna har med få undantag sin hemort inom regionen närmast gymnasieorten.

Förvärvsarbete. Delegationen konstaterar, att det övervägande antalet av eleverna vid kvällsskolorna har förvärvsarbete vid sidan av sina studier.

Studiekostnader och studiehjälp

Av betänkandet framgår, att kostnaderna för bedrivande av kvällsstudier fram till studentexamen eller motsvarande fackgymnasieexamen är betydande, mellan 3 000 och 5 000 kr. i runda tal.

Variationen är stor mellan olika kvällsgymnasier i detta hänseende, beroende bl. a. på variationer i fråga om elevunderlagets storlek samt förekomsten av ekonomiskt stöd från kommunerna. Ett ganska stort antal kommuner, där kvällsgymnasier finns, lämnar bidrag till verksamheten, främst i form av kostnadsfritt upplåtna lokaler.

Möjligheterna till studiehjälp är ganska begränsade. Som framgår av den föregående redogörelsen erhåller en del av kvällsgymnasieeleverna — mellan en tredjedel och en fjärdedel av samtliga — studiehjälp via kompletteringsgymnasiet. Vid kompletteringsgymnasiet intagen elev kan även få räntefritt lån och stipendium enligt studiehjälpsreglementet. Elev, som ej är intagen vid kompletteringsgymnasiet men som studerar vid kvällsgymnasium under skolöverstyrelsens eller överstyrelsens för yrkesutbildning tillsyn, kan få räntefritt lån men ej stipendium. Elev vid annat kvällsgymnasium kan ej erhålla studiehjälp annat än via kompletteringsgymnasiet. Det anförda innebär, att eleverna vid kvällsgymnasierna i betydande utsträckning måste finansiera sina studier själva, främst genom förvärvsarbete vid sidan av studierna.

Behovet av förbättrade studiemöjligheter

Det finns enligt delegationens mening ett mycket betydande antal människor med goda men outnyttjade förutsättningar för gymnasieutbildning inom de åldersgrupper, som lämnade den traditionella skolåldern, innan gymnasieexpansionen satte in på allvar. Delegationen uttalar vidare, att den brist på utbildad arbetskraft, som kännetecknar dagens samhälle, till icke obetydlig del torde få hävas genom vidgad utbildning inom de åldersgrupper, som redan är ute i förvärvslivet.

Delegationen framhåller, att churu flera av de skäl, som talar för en skyndsamt utbyggnad av vuxenutbildningen, efter hand kan få minskad aktualitet, så torde dock på längre sikt vuxenutbildningen få en växande betydelse. Skälen

härtill utvecklas av delegationen med särskild hänsyn till de principer som är vägledande för skolreformen och arbetsmarknadspolitiken.

Enligt delegationens uppfattning blir friheten att välja utbildningsväg starkt beskuren, om elevens beslut ter sig definitivt och oåterkalleligt. För den enskilde måste det finnas möjligheter att genom ett förnyat val, efter grundskolan, ändra utbildningens inriktning. Delegationen anser därför, att skolsystemet bör organiseras på sådant sätt, att det effektivt kan fånga upp människor som, efter kortare eller längre tid i förvärvsarbete, vill utbilda sig vidare. Vuxenutbildningen blir därmed ett viktigt komplement till skolreformen.

Delegationen framhåller också vuxenutbildningens nära samband med den moderna, rörliga arbetsmarknadspolitiken. Denna söker att med olika metoder underlätta och stimulera arbetskraftens anpassning till de snabba förändringarna i samhälle och arbetsliv. Dess syfte är att avvärja arbetslöshet men också att främja en ekonomiskt sett effektiv användning av arbetskraften och att göra det lättare för den enskilde att byta yrke och arbete även vid mogen ålder.

Från arbetsmarknadens synpunkt bör enligt delegationens mening tyngdpunkten i vuxenutbildningen förläggas till områden, där det föreligger särskild brist på arbetskraft. Bristen på ingenjörer och tekniker utgör t. ex. ett starkt motiv för att lägga speciell vikt vid fackgymnasiala studier, tekniska aftonskolor etc.

De förslag som delegationen framlagt har till syfte att i första hand förverkliga följande mål:

1. En väsentlig och skyndsam förstärkning av utbildningskapaciteten på gymnasiestadiet för vuxna, särskilt en förstärkning av den merkantila och tekniska utbildningen.
2. En jämnare geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna för vuxna, särskilt med hänsyn till Norrland.
3. En planmässig samordning av samhällets insatser på vuxenutbildningsområde.
4. En avgiftsfri undervisning vid statsunderstödda läroanstalter för vuxenutbildning.
5. En förstärkning av samhällets insatser för studiehjälp till de vuxna eleverna.

Vill man snabbt bygga ut gymnasieutbildningen för vuxna, bör enligt delegationens uppfattning vuxenläroverk och kvällsgymnasier komma i första hand. Dessa slag av läroanstalter har visat sig fylla angelägna utbildningsbehov, något som icke minst visats genom kvällsgymnasiernas snabba expansion under de senaste åren. Båda studieformerna uppvisar goda utbildningsresultat och de kompletterar varandra på ett utmärkt sätt. Vuxenläroverket, som bygger på en kombination av självstudier på hemorten och koncentrerad muntlig undervisning under vissa perioder på en centralort, vänder sig i första hand till gles-

bygdsbefolkningen. Kvällsgymnasierna däremot betjänar i huvudsak större befolkningscentra.

Delegationen förordar därför, att utbyggnaden under de närmaste åren i första hand koncentreras till dessa två typer av läroanstalter.

1962 års riksdags beslut om en utbyggnad av vuxenläroverket i Norrköping och om inrättande av en ny sådan skola i Härnösand har tidigare berörts.

Förslag om statsbidrag till kvällsgymnasier

Huvudmannaskapet

Delegationen framhåller, att kommunerna i dagens läge har ansvaret för den lokala ledningen och planeringen av utbildningsväsendet och att därför en snabb utbyggnad och stabilisering av vuxenutbildningen torde förutsätta att kommunerna i ökad utsträckning engageras till aktivt medansvar även för denna del av undervisningen. Därigenom kan också möjligheterna till samordning med övriga delar av utbildningsväsendet lätt tillvaratagas.

Redan nu har enligt delegationen flera kommuner känt ett ansvar för vuxenutbildningen på gymnasiestadiet och lämnat verksamt stöd. I några fall har kommunen själv tagit initiativet till startande av verksamheten. I andra fall har kommunerna kostnadsfritt upplåtit lokaler eller uthyrt dem mot en ringa ersättning och i icke så få kommuner har direkta anslag lämnats till gymnasierna.

Delegationen uppfattar principiellt vuxenutbildningen som en samhällsuppgift, vilken utgör ett nödvändigt komplement till ungdomens fostran och utbildning. Samhället — stat och kommun — bör sålunda kostnadsfritt och i erforderlig utsträckning ställa undervisningsresurser till förfogande för vuxnas lika väl som för ungdomens utbildning. Vuxenutbildningens organisation bör vara en integrerande del av den samhälleliga utbildningsorganisationen i stort. I princip bör därför vuxenutbildningens pedagogiska och administrativa ledning handhas av samma organ, som bär ansvaret för ledningen av skolväsendet i övrigt. Vuxenläroverk och statliga eller statsunderstödda kvällsgymnasier bör därför enligt delegationens mening stå under de kommunala skolstyrelserna, vilka därigenom ges det omedelbara ansvaret även för dessa skolformers ledning och utveckling.

Delegationen finner beträffande huvudmannaskapet för kvällsgymnasieorganisationen två huvudalternativ att välja mellan, nämligen antingen att utforma dessa gymnasier som statliga institutioner eller att utforma dem som kommunala skolor med statsbidrag. Delegationen framhåller, att inrättandet av kvällsgymnasier i mycket hög grad måste bli beroende av lokala initiativ och att verksamheten sannolikt till en början i mycket måste anpassas till lokala förhållanden. Delegationen fäster emellertid också uppmärksamheten på det faktum, att nästan samtliga nu verksamma kvällsgymnasier drivs av olika bild-

ningsorganisationer. Det är enligt delegationens mening nödvändigt, att man tillgodogör sig de erfarenheter som dessa bildningsorganisationer samlat.

Delegationen har funnit övervägande skäl tala för alternativet kommunala kvällsgymnasier med statsbidrag. Den föreslår emellertid att det skall stå kommun fritt att, om så befinnes lämpligt, överlåta den direkta ledningen av kommunalt kvällsgymnasium till exempelvis bildningsorganisation, som driver kvällsgymnasieverksamhet inom kommunen. Förutsättningen härför skall vara, att ansvaret för verksamheten ytterst ligger hos kommunen och dess skolstyrelse och att ifrågavarande bildningsorganisation driver verksamheten efter de riktlinjer, som må angivas såsom villkor för statsbidrag. Ett sådant villkor bör vara, att avgifter icke uttages av de studerande.

Statsbidragets utformning

Under den uppbyggnadsperiod som de senaste fem à sex åren kan sägas ha utgjort för kvällsgymnasierna har det enligt delegationens uppfattning inneburit icke oväsentliga fördelar, att det statliga stödet utdelats via kompletteringsgymnasiet. Utbildningsorganisationen har därigenom haft en viss elasticitet. Urvalet av elever till kompletteringsgymnasiet har varit gott. Möjligheten till avgiftsbefrielse genom kompletteringsgymnasiet har inneburit en stimulans för inrättande av nya kvällsgymnasier och en smidig form för statligt stöd till den gymnasiala vuxenutbildningen.

Starka principiella betänkligheter kan emellertid enligt delegationens mening anföras mot att uppdelna eleverna vid samma skola i avgiftsbefriade och avgiftsbetalande, särskilt när nu verksamheten vid kvällsgymnasierna nått en betydande omfattning och en fortsatt uppbyggnad av dessa gymnasier planeras. Delegationen finner starka skäl tala för att eleverna vid dessa skolor, liksom på andra områden av utbildningsväsendet, behandlas likformigt i avseende på finansieringen av undervisningskostnaderna.

Delegationen anser således, att undervisningen vid kvällsgymnasierna, liksom vid de tekniska gymnasiernas speciallinjer, statens aftonskola, vuxenläroverken och vid hela det reguljära skolväsendet för ungdom, skall vara helt avgiftsfri. Denna avgiftsfrihet bör råda vid fackgymnasier såväl som vid allmänbildande gymnasier och den bör gälla hela studietiden fram till examen.

Dessa krav leder enligt delegationens mening till, att det statliga anslaget bör utdelas direkt till läroanstalterna i stället för till de enskilda eleverna. Väljer man därvid ett statsbidrag av samma konstruktion och storlek som anslaget till daggymnasierna är förutsättningen för avgiftsfrihet en aktiv medverkan från kommunerna, i första hand i fråga om lokalkostnaderna. Delegationen anser det emellertid självklart, att man inte av kommunerna kan kräva större insatser för kvällsgymnasierna än för övriga gymnasier. Inte heller kan man enligt delegationens uppfattning utforma stödet till kvällsgymnasierna så, att någon gymnasietyp blir sämre tillgodosedd än de andra.

Delegationens överväganden utmynnar i att allmänbildande, teknisk och merkantil kvällsgymnasieundervisning bör likställas i statsbidragshänseende och att statsbidrag bör utgå med 100 % av kostnaderna för lärarlöner och fortlöpande pensionsavgifter. Därutöver föreslås bidrag utgå till täckande av kvällsgymnasiernas administrationskostnader, vilka av delegationen beräknas till drygt 10 % av de totala kostnaderna, exklusive lokalkostnader. Delegationen har vid beräkningen av administrationskostnaderna tagit hänsyn till att det vid varje kvällsgymnasium för närvarande finnes en studierektor eller kursföreståndare, som för sitt uppdrag erhåller visst arvode. Delegationen utgår ifrån att sådan ledning även i framtiden kommer att erfordras. Med hänsyn till de betydelsefulla, bl. a. studierådgivande uppgifter, som kommer att åvila kursföreståndaren, anser delegationen kostnaderna för föreståndarens avlöning vid statsbidragsberättigat kvällsgymnasium böra i princip bestridas med statsmedel.

Delegationen föreslår, att *statsbidraget*, inklusive bidrag till administrationskostnader, bör utgå med 112 % av ett bidragsunderlag, omfattande faktiskt utbetalade lärarlöner enligt gällande timtaxa jämte fortlöpande pensionsavgifter. Det framhålls, att undervisningen vid kvällsgymnasierna för närvarande ombesörjes av timlärare och att detta förhållande torde komma att bestå under det förestående utbyggnadsskedet.

I fråga om *nyupprättade* allmänbildande *gymnasier* gäller som regel att vederbörande kommun under de första åren har att bestrida samtliga kostnader för gymnasiets drift. Delegationen har övervägt, om motsvarande regler i fråga om kvällsgymnasierna bör gälla men funnit, att strikta regler i förevarande sammanhang vore mindre lämpliga. De flesta existerande kvällsgymnasierna har i allmänhet verkat under flera år, ehuru med annan än kommun som huvudman. Vissa kommuner har också givit verksamt ekonomiskt stöd till kvällsgymnasierna. Att under sådana omständigheter kräva en ytterligare provotid, vore, då det gäller de stora existerande kvällsgymnasierna, föga rimligt och skulle icke innebära en stimulans för kommunerna till ett aktivt engagemang för vuxenutbildningens utbyggnad.

I fråga om mindre eller nyupprättade kvällsgymnasier, som inte uppfyller de av delegationen i det följande föreslagna förutsättningarna för statsbidrag, bör det emellertid enligt delegationens mening ankomma på vederbörande kommun att genom ekonomiska insatser minska eller onödiggöra elevavgifter och bl. a. därigenom ge gymnasiet en sådan omfattning och stadga, att gymnasiet efter en uppbyggnadsperiod blir berättigat till statsbidrag. För dessa kvällsgymnasier kommer således en viss tid att förflyta från gymnasiets inrättande till dess statsbidrag utgår.

Delegationen har vidare övervägt, huruvida *särskilda elevområden* bör fastställas för de statsbidragsberättigade kommunala kvällsgymnasierna. Härigenom skulle gymnasiekommunen få rätt att av elevområdets övriga kommuner er-

hålla ersättning för sina kostnader för undervisning av sistnämnda kommuners kvällsgymnasieelever. Då emellertid lokalkostnaderna för kvällsgymnasiernas verksamhet måste bli av mycket liten omfattning, har delegationen inte funnit tillräckliga skäl föreligga för fastställande av elevområden.

Enligt delegationens förslag skall statsbidrag inte utgå för *brevskoleundervisning* utan endast för muntlig undervisning. För närvarande finns ett fåtal kvällsgymnasier, vid vilka undervisningen bedrivs som en kombination av muntlig undervisning och brevscoleundervisning. Dessa skolor betecknas av delegationen såsom en mellanform mellan kvällsgymnasier och vuxenläroverk. Statsbidrag för den muntliga undervisningen bör enligt delegationens mening kunna utgå även till denna typ av läroanstalter. I dylikt fall bör det dock stå kommun fritt att av eleverna uppta avgift för i undervisningen ingående brevkurser.

Förutsättningar för statsbidrag

Tillkomsten av kvällsgymnasium med statsbidrag bör enligt delegationens mening göras avhängig av ett *kommunalt initiativ*. Kommunen skall således inge ansökan om statsbidrag, varöver länskolnämnd och vederbörande överstyrelse skall avge yttrande. Beslut om statsbidrag till kommunalt kvällsgymnasium bör enligt delegationens mening fattas av Kungl. Maj:t.

Ett kvällsgymnasium bör för att erhålla statsbidrag vara av en *viss storlek* för att kunna erbjuda eleverna tillräcklig studieservice. Om undervisning anordnas endast i enstaka ämnen, begränsas elevernas möjligheter att fullfölja studierna till en fullständig examen. Som allmän regel rekommenderar delegationen, att vid ett allmänbildande kvällsgymnasium *undervisning skall anordnas samtidigt i minst fyra olika ämnen* för att gymnasiet skall erhålla statsbidrag. För de fackgymnasiala kurserna får en bedömning av frågan om minimiantalet ämneskurser ske från fall till fall.

Delegationen förutsätter, att Kungl. Maj:ts beslut, att ett gymnasium skall åtnjuta statsbidrag, skall gälla tills vidare under förutsättning att gymnasiets omfattning inte understiger en viss i varje särskilt fall fastställd minimistorlek. Om gymnasiet något läsår underskrider denna gräns, bör statsbidrag det oaktat kunna utgå. Beslut härom bör för enstaka år, efter framställning av kommunen, fattas av vederbörande centrala ämbetsverk — i förekommande fall i samråd mellan de båda verken. På skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning skall givetvis ankomma att följa kvällsgymnasiernas utveckling.

Ett arrangemang med kvällsundervisning i endast enstaka ämnen kan enligt delegationens mening i många fall vara lämpligt. Sådana kvällsgymnasier torde liksom hittills upprättas av lokala initiativtagare (kommun, studieorganisation etc.). Det framhålles dock som angeläget, att eleverna får kännedom om att garantier ej alltid kan lämnas för att undervisning kommer att ges fram till

fullständig examen. Om kvällsgymnasieundervisning första gången anordnas i begränsad omfattning och sedan visar sig framgångsrik, bör den kunna utbyggas till den omfattning, som gör det motiverat att gymnasiet erhåller statsbidrag. Under uppbyggnadsperioden bör enligt delegationens mening kommunen genom ekonomiska insatser bidra till att begränsa eller eliminera elevavgifterna.

Av de uppgifter, som delegationen erhållit från olika kvällsgymnasier, framgår att *deltagareantalet i de skilda ämneskurserna* kan variera kraftigt, i vissa fall understiga 10, i andra fall överstiga 30.

Delegationen har ansett sig böra uppställa vissa *minimi- och maximigränser i fråga om antalet deltagare* i kvällsgymnasiekurs, för vilken statsbidrag skall utgå. Delegationen har därvid stannat för *12 respektive 26 deltagare*. I fråga om minimiantalet överensstämmer delegationens förslag med vad som gäller för korrespondensgymnasium, där antalet elever i intagningsklassen ej får understiga 12. Maximigränsen har valts med hänsyn till att vid läroverket för vuxna en klass får rymma högst 26 elever. Dispens föreslås kunna lämnas av respektive överstyrelse, varvid bör beaktas att den enskilde elevens studiegång, så långt möjligt säkras.

Betydande fördelar från både administrativ och pedagogisk synpunkt anser delegationen vara att vinna vid en närmare *samordning av allmänbildande och fackgymnasial kvällsundervisning*. Ett kvällsgymnasium bör således helst kunna erbjuda såväl fackgymnasiala som allmänbildande utbildningsmöjligheter. Endast två sådana kvällsgymnasier har hittills inrättats. I framtiden bör enligt delegationens mening sådana skolor i ökad utsträckning komma till stånd.

Ett villkor för statsbidrag till kommunalt kvällsgymnasium föreslås vara att kommunen utan kostnader för statsverket ställer erforderliga *undervisningslokaler* till kvällsgymnasiets förfogande. Befintliga skollokaler bör emellertid kunna utnyttjas för kvällsundervisningen, varför något nybyggnadsbehov ej anses vara att räkna med enbart för denna undervisnings skull.

Kvällsgymnasiestudiernas uppläggning m. m.

Inträdeskrav. Kvällsgymnasierna representerar en speciell studieform, till vilken främst personer, som under flera år icke bedrivit skolmässiga studier, söker sig. Deras tidigare erhållna skolbetyg äger ofta inte längre giltighet. Många av de inträdessökande har vidare endast ett partiellt mål i sikte. Endast en mindre del av vuxnelevorna avser att avlägga fullständig examen.

Av dessa skäl finner delegationen det ej vara rimligt att strikt upprätthålla de inträdeskrav, som gäller för gymnasierna för ungdom. Det är enligt delegationens mening av vikt, att man från kvällsgymnasieledningens sida söker göra en bedömning av den enskilde sökandens förutsättningar för studieformen i fråga.

För detta ändamål bör det vid varje kvällsgymnasium finnas en intagningsnämnd om tre personer med uppgift att bedöma de sökandes förutsättningar att genomgå den efterfrågade utbildningen. Intagningsnämnden bör bestå av gymnasietets studierektor eller motsvarande samt två av skolstyrelsen utsedda ledamöter, som äger förtrogenhet med studieformen.

Vid många kvällsgymnasier tillämpas en åldersspärr. Statens kompletteringsgymnasium intar sålunda endast elever, som har uppnått eller före utgången av det år, under vilket studierna avses börja, uppnår 18 år. Delegationen föreslår, att samma ålderskrav i regel skall gälla för kommunala kvällsgymnasier.

Kurs- och timplaner. Delegationen framhåller, att undervisningen vid statsbidragsberättigat kvällsgymnasium givetvis skall följa de för gymnasiereformen i övrigt gällande kursplanerna. Timplanerna måste utformas under hänsynstagande till att det är fråga om undervisning av vuxna. Under de år som kvällsgymnasieverksamheten pågått har vissa riktlinjer härför utformats vid de olika skolorna. Genom att vissa kvällsgymnasier för närvarande står under respektive överstyrelses inseeende har också förutsättningar för en viss normering av timplanerna skapats. Arbetet härmed torde enligt delegationen komma att fortskrida i och med att allt fler gymnasier blir statsbidragsberättigade. Delegationen anser det dock inte vara alldeles nödvändigt att helt enhetliga timplaner skapas. En viss frihet måste ges åt skolledningen att göra smärre förändringar, vilka dock bör godkännas av respektive överstyrelse.

Examination. Några av de allmänbildande kvällsskolorna — gymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala — har tilldelats viss examinationsrätt. De har sålunda rätt att anställa särskild prövning och tentamen i avslutade ämnen. Örebro aftonskola, som åtnjuter statsanslag, har däremot, vad gymnasiet beträffar, ej erhållit denna rätt. Delegationen föreslår, att frågan huruvida statsbidragsberättigat kommunalt kvällsgymnasium skall ha examinationsrätt bör avgöras av Kungl. Maj:t från fall till fall och fristående från statsbidragsfrågan.

Central och regional ledning

Delegationen framhåller, att ett ansvar för vuxenutbildningen även bör åvila skolmyndigheterna inom länen och på riksplanet. Det viktigaste därvid anser delegationen vara, att de centrala organen, genom statsbidragsgivningen och genom den allmänna tillsyn de har att utöva, söker stimulera en tillfredsställande geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna och en rimlig fördelning mellan allmänbildande och fackgymnasiala utbildningslinjer. Ett inordnande av kvällsgymnasierna i undervisningsväsendet förutsätter också vissa riktlinjer för verksamhetens organisation och bedrivande. Vidare bedömer delegationen det vara nödvändigt att de centrala skolinstitanserna beredes möjlighet att stå till lokala initiativtagares tjänst för information om vuxenutbildning.

Tillsynen över allmänbildande kvällsgymnasium förutsättes ankomma på skolöverstyrelsen och tillsynen över fackgymnasium på överstyrelsen för yrkesutbildning. Avses ett kvällsgymnasium meddela undervisning av såväl allmänbildande som fackgymnasial karaktär, föreslås frågan om tillsynen skola avgöras av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Utbyggnaden av vuxenutbildningen kräver enligt delegationens uppfattning, att de båda överstyrelserna erhåller resurser för att dra upp riktlinjerna för kvällsgymnasiernas fortsatta utveckling, att följa arbetet vid de skilda läroanstalterna, att samordna deras verksamhet samt att stå till tjänst med informationer till kommuner eller andra, som bedriver eller planerar att inrätta kvällsgymnasium.

För dessa arbetsuppgifter förordar delegationen inrättandet av två konsulenttjänster; i kostnadsberäkningarna har ersättning till dessa upptagits med belopp motsvarande löneklass A 26.

Den ene befattningshavaren avses handha de frågor, som sammanhänger med kvällsgymnasieorganisationens utveckling, främst inrättande av statsbidragsberättigade gymnasier. Denne tjänsteman skulle således ha uppgifter av planerings- och organisationskaraktär.

Den andre befattningshavaren avses handlägga undervisningsfrågor, inklusive informations- och upplysningsverksamheten. Särskild vikt bör därvid fästas vid de pedagogiska frågorna, som kursernas uppläggning, kursföljd, studierådgivning m. m. Denne tjänsteman bör jämväl omhänderha kontakten med bl. a. bildningsorganisationerna, med brevskolorna och självfallet med de statliga och statsunderstödda läroanstalterna för vuxenutbildning.

För båda tjänsterna bör enligt delegationens mening gälla att deras innehavare har att ansvara för såväl allmänbildande som fackgymnasial utbildning. Kravet på samordning av vuxenutbildningen gör det synnerligen önskvärt, att befattningshavarna kan följa utvecklingen inom samtliga gymnasieformer. Därmed blir frågan om befattningshavarnas placering av underordnad betydelse. Delegationen förordar, att den tjänsteman, som har att omhänderha planerings- och organisationsfrågorna, placeras vid skolöverstyrelsen, medan den tjänsteman, som har att handlägga undervisningsfrågorna, placeras vid överstyrelsen för yrkesutbildning.

Förslagets genomförande

Delegationen räknade i sitt betänkande, vilket framlades i januari 1962, med att förslaget om statsbidrag till kvällsgymnasier skulle kunna genomföras delvis under budgetåret 1962/63. Delegationen förklarade, att det fanns allmänbildande kvällsgymnasier verksamma på mer än 20 platser i landet och fackgymnasiala kvällsskolor på inemot 10 platser men att det icke torde vara möjligt att med omedelbar verkan tilldela alla dessa statsanslag. Frågan om statsbidrag borde enligt delegationens mening i varje enskilt fall bli föremål för

en noggrann prövning av skolmyndigheterna. Delegationen betraktade det emellertid som angeläget, att statsbidrag i den utsträckning så vore möjligt kunde utgå redan under budgetåret 1962/63 och försökte därför göra en bedömning av möjligheten att införa det föreslagna statsbidraget för vissa skolor fr. o. m. detta budgetår.

En grupp för sig bland samtliga kvällsgymnasier bildar enligt delegationens mening de fem skolor inom den allmänbildande sektorn, som står under skolöverstyrelsens inseende och som, med ett undantag, har viss examinationsrätt, nämligen kvällsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala och Örebro. Dessa utbildningsanstalter säges även vara dominerande i fråga om elevantalet. Ungefär två tredjedelar av statens kompletteringsgymnasiums elevplatser beräknas falla på de fyra förstnämnda skolorna. Delegationen ansåg, att dessa fem skolor under budgetåret 1962/63 skulle kunna erhålla statsbidrag, försåvitt de uppställda villkoren om huvudmannaskap, lokalupplåtelse och elevavgifter uppfylldes.

Inom den merkantila och tekniska sektorn är antalet gymnasier avsevärt lägre. Några av dem — de tekniska korrespondensläroverken i Oskarshamn och Åtvidaberg, det merkantila gymnasiet i Örebro — står under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende i och med att de har erkänts som deltidskurser vid yrkesskola. Frågan på vilka orter statsbidragsberättigade tekniska kvällsgymnasier bör upprättas anses vara komplicerad såtillvida som den måste bedömas med hänsyn till förekomsten av specialkurser av tekniskt gymnasium med aftonundervisning. Vilka skolor som skall tilldelas statsbidrag bör därför enligt delegationens uppfattning bli föremål för ytterligare undersökning. Delegationen har dock i kostnadsberäkningarna för budgetåret 1962/63 beräknat medel för bidrag också till kvällsgymnasier med fackgymnasial utbildning.

Statens kompletteringsgymnasiums ställning

Delegationen framhåller, att om dess förslag genomföres, kommer statens kompletteringsgymnasium att successivt reduceras. Förslagets genomförande medför, att gymnasiet under de närmaste åren kommer att intaga tre olika elevkategorier, nämligen studenter, icke-studenter, som vill bedriva dagstudier, samt icke-studenter på gymnasieort, där kvällsgymnasium nu finns men statsbidragsberättigat gymnasium ännu ej tillkommit.

Personer, som avlagt studentexamen men önskar komplettera matematik, fysik eller kemi för att ägna sig åt matematisk-naturvetenskapliga studier, kan för närvarande vinna inträde i kompletteringsgymnasiet. Delegationen har ansett, att det inte ankommer på delegationen att bedöma denna del av kompletteringsgymnasiets verksamhet. Delegationen förutsätter emellertid därför, att studenter som regel ej bör intagas som elever vid statsbidragsberättigat kommunalt kvällsgymnasium. Därest plats finnes vid sådant gymnasium, må dock

även student kunna intagas, dock endast under förutsättningen att statsverket härigenom inte åsamkas några extra kostnader.

För närvarande bedriver ett 60-tal icke-studenter, inskrivna vid kompletteringsgymnasiet, studier på dagtid vid Enskilda gymnasiet i Stockholm. Terminsavgifterna bestrids av kompletteringsgymnasiet. Delegationen har avstått från att närmare ingå på frågan hur statens stöd till vuxenelever, som önskar studera på dagtid, skall utformas i framtiden. Denna fråga förutsättes bli föremål för prövning inom gymnasieutredningen. Tills vidare bör därför kompletteringsgymnasiet även fortsättningsvis kunna intaga sådana elever, dock ej i större omfattning än som nu sker.

Under hänvisning till sitt förslag om att vissa kvällsgymnasier skall tilldelas statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1962/63 framhåller delegationen, att det vid sådana gymnasier, som ej omedelbart tillerkänns statsbidrag, finns ett antal personer, som, genom att de intagits som elever i kompletteringsgymnasiet, för närvarande erhåller fri undervisning. Delegationen förordar, att kompletteringsgymnasiet under en övergångstid av två år skall bestrida kurs- och examinationsavgifter för de elever, som t. o. m. läsåret 1961/62 intagits som elever vid ifrågavarande gymnasium.

Delegationen förordar även, att kompletteringsgymnasiet under samma tid må, i den utsträckning som nu sker, kunna intaga nya elever vid redan etablerade kvällsgymnasier utan statsbidrag. Däremot bör kompletteringsgymnasiet som elever ej kunna antaga studerande vid kvällsgymnasier, som upprättats efter utgången av budgetåret 1961/62.

Därest på en och samma ort ett kommunalt kvällsgymnasium med statsbidrag skulle komma att upprättas vid sidan av ett redan existerande kvällsgymnasium, bör enligt delegationens mening inte några nya elever av kompletteringsgymnasiet placeras vid det icke statsbidragsberättigade gymnasiet.

Kostnadsberäkningar

Statsbidrag till kvällsgymnasier

Allmänbildande kvällsgymnasier. Därest samtliga nu existerande kvällsgymnasier, som drives av kommun eller bildningsorganisation, skulle tillerkännas statsbidrag enligt delegationens förslag, skulle kostnaderna härför komma att uppgå till ca 1,3 miljoner kr. För budgetåret 1962/63 avsåg dock delegationens förslag att bidrag skulle utgå endast till gymnasier i Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro och Uppsala, därest vederbörande kommun uppfyllde de av delegationen föreslagna villkoren i fråga om huvudmannaskap, lokalupplåtelse och elevavgifter. Bidragsunderlaget för dessa fem kvällsgymnasier beräknades för budgetåret 1962/63 till 714 000 kr., varför i statsbidrag skulle utgå 800 000 kr. under detta budgetår.

Därest delegationens förslag förverkligas, föreslås anslaget till Örebro aftonskola med 20 000 kr. per år bli reducerat med det belopp som nu beräknas för

gymnasiet vid skolan, enligt uppgift av skolöverstyrelsen i petita för budgetåret 1962/63 12 000 kr.

Tekniska kvällsgymnasier. Frågan om vilka tekniska kvällsgymnasier som borde få statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1962/63 ansåg delegationen böra bli föremål för ytterligare undersökning. Av de nu existerande gymnasierna är det i Malmö störst med för närvarande ca 150 elever, varför detta i första hand bedömes böra komma i fråga för statsbidrag. För budgetåret 1962/63 beräknade delegationen ett belopp av 100 000 kr. för bidrag till tekniska kommunala kvällsgymnasier.

Merkantila kvällsgymnasier. Inte heller i fråga om de merkantila kvällsgymnasierna har delegationen framlagt förslag om vilka skolor som skall tilldelas statsbidrag. Delegationen anser det emellertid kunna övervägas att medgiva statsbidrag till gymnasiet i Örebro, till vilket redan nu utgår bidrag som för deltidskurs vid yrkesskola, dock under förutsättning att kurserna anpassas till kursplanerna för det 3-åriga handelsgymnasiet.

För budgetåret 1962/63 beräknade delegationen för bidrag till merkantila kvällsgymnasier ett belopp av 75 000 kr. Samtidigt skulle medelsförbrukningen under anslaget till kommunala yrkesskolor minska.

Kostnader för tjänster vid de båda överstyrelserna

Kostnaderna för de båda föreslagna konsulenttjänsterna har av delegationen beräknats efter löneklass A 26 och 1961 års löner till 62 000 kr. under budgetåret 1962/63. En viss ökning av omkostnaderna för de båda överstyrelserna förutses, men ej av sådan omfattning, att en höjning av anslaget för budgetåret 1962/63 ansågs nödvändig.

Statens kompletteringsgymnasium

Avlöningar. Delegationen framhåller, att arbetsuppgifterna vid kompletteringsgymnasiet kommer att reduceras, varför avlöningsanslaget bör minskas. Det bedömes sålunda ej bli aktuellt för kompletteringsgymnasiet att ordna egna kurser. Delegationen räknar även med en minskning av medelsbehovet för tillfällig personal vid kompletteringsgymnasiets kansli. Sammanlagt uppkommer enligt delegationens beräkningar en minskning av medelsbehovet för avlöningar med 29 000 kr.

Omkostnader. Kostnaderna för kurs- och examinationsavgifter vid kompletteringsgymnasiet påverkas också av delegationens förslag. Delegationen har utgått från att några kursavgifter ej vidare kommer att utgå för icke-studenter i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala. Delegationen har dock antagit, att även på dessa orter några i kompletteringsgymnasiet redan intagna elever kan fort-

sätta sina studier vid ej statsbidragsberättigat kvällsgymnasium. Fr. o. m. budgetåret 1964/65 beräknas kursavgifter för icke-studenter endast för personer som bedriver studier vid Enskilda gymnasiet. Vad beträffar kursavgifter för studenter har för budgetåret 1962/63 liksom för de följande åren i beräkningarna upptagits de av rektor äskade beloppen.

Expensposten har av delegationen avvägrats med hänsyn till elevantalet vid gymnasiet.

Det sammanlagda medelsbehovet för omkostnader vid kompletteringsgymnasiet beräknades av delegationen minska med 240 000 kr. budgetåret 1962/63.

Sammanfattning

I följande uppställning sammanfattas de av delegationen beräknade kostnaderna för budgetåret 1962/63 vid genomförande av förslaget om bidrag till kommunala kvällsgymnasier.

	ökning	minskning
statsbidrag till kvällsgymnasier:		
allmänbildande skolor	800 000	12 000
tekniska skolor	100 000	—
merkantila skolor	75 000	—
tjänster hos tillsynsmyndigheterna ...	62 000	—
statens kompletteringsgymnasium ...	—	269 000
nettokostnadsökning		756 000

Delegationen framhåller, att två tekniska kvällsgymnasier och ett merkantilt kvällsgymnasium för närvarande erhåller statsbidrag som till deltidskurs vid yrkesskola. Kostnaderna härför bortfaller vid genomförande av delegationens förslag.

Studiehjälp

I proposition nr 107 år 1962 angående vidgad vuxenutbildning har i allt väsentligt redovisning lämnats för delegationens förslag rörande förbättring av studiehjälpen till vuxna elever, som bedriver gymnasie- eller realskolestudier. Vad delegationen i detta hänseende föreslog, och som våren 1962 godtogs av Kungl. Maj:t och riksdagen, var att till vuxna gymnasie- eller realskoleelever skulle under vissa förutsättningar utgå särskilda stipendier om högst 2 000 kr. till gymnasieelever och högst 1 000 kr. till realskoleelever. Kretsen av stipendieberättigade föreslogs begränsad till dem som bedriver studier med sikte på avläggande av studentexamen, handelsgymnasieexamen, gymnasiingenjörsexamen eller — vid gymnasierna för vuxna — realexamen. För rätt till stipendium föreslogs gälla att studierna skulle bedrivas vid statlig eller statsunderstödd kommunal läroanstalt, avsedd för studier parallellt med förvärvsarbete. Stipendium skulle icke utgå, förrän den studerande nått studiernas slutskede.

Vad särskilt angår kvällsgymnasieelevernas ställning i studiehjälpshänseende inhämtas av betänkandet följande.

Innebörden av begreppet »studiernas slutskede» för person, som vill uppnå studentexamen, föreslås definierat så, att godkända prov (enligt reglerna för privatistexamen) skall ha avlagts i samtliga ämnen utom dem, i vilka examinandena har att undergå slutexamen. De som siktar mot en fackgymnasial examen föreslås uppnå slutskedet, då godkända prov avlagts i samtliga ämnen utom sex.

Delegationen framhåller slutligen, att statens kompletteringsgymnasiums studerande, av vilka det övervägande antalet bedriver studier på kvällstid, för närvarande har tillgång till studiehjälpnsämndens lån och stipendier. De studerande vid de statsunderstödda kommunala kvällsgymnasierna bör, enligt delegationens mening, kunna erhålla samma förmåner som de studerande vid statens kompletteringsgymnasium, då eljest en väsentlig försämring skulle uppkomma i jämförelse med nuvarande förhållanden. Det bör dock icke vara möjligt att samtidigt uppbära det föreslagna särskilda stipendiet och det stipendium, som av studiehjälpnsämnden utdelas i samband med lån enligt studiehjälpssystemet § 86. Däremot anser delegationen hinder inte böra föreligga mot att lån utdelas för samma tidsperiod, för vilken särskilt stipendium utgår.

Den ökning av studiehjälpkostnaderna, som följer av delegationens förslag om utbyggnad av vuxenutbildningsorganisationen och förbättring av studiehjälpen uppskattades för budgetåret 1962/63 — vid genomförande av förslagen nämnda budgetår — till omkring 200 000 kr. för de särskilda stipendierna, 25 000 kr. för övriga slag av stipendier och 100 000 kr. för lån. Av dessa belopp torde endast en mindre del falla på kvällsgymnasierna.

Remissyttranden

Remissinstanserna har genomgående intagit en positiv hållning såväl till delegationens allmänna synpunkter på vuxenutbildningen som till huvuddragen av dess konkreta förslag. I flera av yttrandena betonas att man betraktar detta betänkande endast som en inledning till en reformperiod inom vuxenutbildningens område.

Huvudmannaskapet för kvällsgymnasierna

Förslaget om att statsbidragsberättigat gymnasium skall ha kommun som huvudman har tillstyrkts av *statskontoret, gymnasieutredningen, stadsförbundet, landskommunernas förbund, stadsfullmäktige i de städer som avgivit yttrande, LO, Arbetarnas bildningsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Högersns ungdomsförbund, NKI-skolan, Sveriges förenade studentkårer och Studieförbundet Medborgarskolan*. Betydelsen av en nära samordning mellan vuxenutbildning och övrig skolutbildning understrykes.

Flertalet av nämnda remissinstanser biträder även delegationens förslag om rätt för kommun att överlåta den direkta ledningen av kvällsgymnasierna till, exempelvis, en bildningsorganisation. Avvikande mening i detta hänseende uttalar av *LO och Arbetarnas bildningsförbund*, som anser den kommunala skolledningen mest lämpad att handha ledningen av denna skolform och samordna den med övriga skolformer på ett ändamålsenligt sätt.

Skolöverstyrelsen förklarar sig dela utredningens uppfattning, att de lokala skolstyrelserna bör känna ansvar för vuxenutbildningen i kommunen, och ifrågasätter, om icke detta ansvar bör vara fastslaget i skollag. Detta behöver enligt skolöverstyrelsen dock inte betyda, att skolstyrelsen måste stå som huvudman för en kommuns kvällsundervisning. Är denna på ett betryggande och för eleverna billigt sätt ordnad av en bildningsorganisation eller annan institution, finns det enligt överstyrelsens mening inte anledning för kommunen att övertaga verksamheten. Skall kommuner och ej privata organisationer få statsbidrag till kvällsgymnasier, kommer inrättandet av ett kommunalt kvällsgymnasium att medföra, att ett i kommunen tidigare existerande privat kvällsgymnasium med stor sannolikhet måste nedläggas sin verksamhet, varvid kanske värdefulla erfarenheter går till spillo.

I konsekvens med sin uppfattning i huvudmannaskapsfrågan anser överstyrelsen, att initiativet till upprättandet av statsbidragsberättigade kvällsgymnasier även bör kunna komma från privat håll. Därmed skulle icke följa att statsbidrag automatiskt utginge, eftersom frågan om bidrag skulle prövas och göras beroende av anslagsgivande myndigheters bedömning.

Överstyrelsen anser, att den till kvällsgymnasierna knutna realskoleundervisningen bör vara statsunderstödd.

Slutligen framhåller överstyrelsen, att anslag liksom hittills bör utgå till Stockholms samgymnasiums aftonundervisning från anslaget Privatläroverk: Bidrag till vissa privatläroverk.

I huvudsak samma uppfattning som skolöverstyrelsen framläggs av *överstyrelsen för yrkesutbildning, rektor vid statens kompletteringsgymnasium, TCO, Tjänstemännens bildningsverksamhet och Studieförbundet Folkuniversitetet*. Även *NKI-skolan* och *Studieförbundet Medborgarskolan* anser, att en möjlighet bör hållas öppen för statsbidrag åt kvällsgymnasium med annan huvudman än kommun.

Statsbidragets utformning

Förslaget att statsbidrag till kommunala kvällsgymnasier skall utgå med 112 % av lärarlönekostnaderna tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *statskontoret, skolöverstyrelsen, stadsfullmäktige i Göteborg, Uppsala och Örebro, TCO, Arbetarnas bildningsförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet, NKI-skolan* och *Studieförbundet Medborgarskolan*.

Stadsförbundet och *Landskommunernas förbund* framhåller som ett oeftergivligt krav, att kvällsgymnasiernas kommunalisering kombineras med garantier för att staten lämnar berörda kommuner en ersättning, som täcker de med driften förenade kostnaderna. De i betänkandet redovisade kostnadsuppgifterna anses inte vara av den art, att de möjliggör ett definitivt ställningstagande till frågan vilken procentsats som statsbidraget rimligen bör fixeras vid. Förbunden vill dock inte motsätta sig att bidraget tills vidare bestämmes till 112 % av bidragsunderlaget.

Att statsbidraget icke skall behöva föregås av ett inledningsskede då — såsom vid vanliga allmänbildande gymnasier — något statsbidrag ej utgår, finner förbunden självklart.

Stadsfullmäktige i Stockholm och Malmö finner sannolikt, att procentsatsen bör höjas väsentligt, för att kommunernas administrationskostnader skall bli täckta. Även *rektor vid statens kompletteringsgymnasium* och *Studieförbundet Folkuniversitetet* ger uttryck åt denna uppfattning. Rektor vid kompletteringsgymnasiet uttalar i anslutning härtill följande.

Enligt min erfarenhet står och faller ett kvällsgymnasium med den insats, som görs av studierektorn och övrig expeditionspersonal. Dessas personliga intresse för och omsorg om eleverna spelar en avgörande roll för gymnasiet utveckling och fortbestånd. De vuxna elevernas studiesituation är betydligt mer komplicerad än yngre elevers och förutsätter en mycket omfattande studierådgivning. Vikten av en sådan kan inte nog framhållas. Dessutom bör kursledningen lägga ned stora ansträngningar på att genom broschyrer, tidningsartiklar och personlig kontakt sprida kännedom om gymnasiet, så att verksamheten kan vidmakthållas eller helst vidgas. Ett stort elevantal är nämligen helt naturligt

av betydelse för möjligheterna att erbjuda eleverna så många olika kurser, att deras fortsatta studier kan säkras. I de fall kvällsgymnasiet har examinationsrätt, ökas dessutom expeditionens arbete i hög grad av handläggandet av alla ärenden i samband med provningar. Även åtskilligt arbete, som i vanliga läroverk utförs av lärare, kurator och vaktmästare, måste vid ett kvällsgymnasium utföras på expeditionen. I dessa och liknande avseenden har ett omfattande och värdefullt arbete nedlagts av olika kvällsgymnasic Expeditioner. Jag har vid inspektionsresor kunnat konstatera, att kvällsgymnasiets personal tagits helt i anspråk av de olika arbetsuppgifterna. Administrationen vid de olika kvällsgymnasierna kan på intet sätt anses överdimensionerad utan måste tvärtom byggas ut, om exempelvis fackgymnasielinjer och viss korrespondensundervisning skulle införlivas med kvällsgymnasiernas studieplan.

Skolstyrelsen i Malmö framhåller, att behov av att tilldela annan person än studierektorn en stor del av bestyret med studierådgivning sannolikt kommer att yppa sig och att därför arvode till studierådgivare bör ingå i statsbidragsunderlaget för kvällsgymnasierna.

Sveriges Industriförbund finner riktigt, att delegationen i sina beräkningar av statsbidragsunderlaget utgått från att undervisningen skall bestridas av timarvoderade lärare. Förbundet anser det nödvändigt, att kvällsgymnasicorganisationen erhåller en sådan utformning, att dess omfattning snabbt och smidigt kan förändras alltefter växlingar i elevunderlaget. Enligt förbundets mening bör därför någon fast lärarstab icke knytas till kvällsgymnasierna utan all undervisning bör — icke blott under utbyggnadsskedet — meddelas av timlärare.

Tjänstemännens bildningsverksamhet anser, att staten bör stå även för materiellkostnaderna vid kvällsgymnasierna. Därigenom skulle dessa komma att åtnjuta mer likartade ekonomiska villkor jämfört med vuxenläroverken.

LO, TCO, Högers kvinnoförbund, Studieförbundet Folkuniversitetet, Brevskolan, NKI-skolan och Hermods korrespondensinstitut anser, att statsbidrag bör utgå även för kostnader för brevscoleundervisning.

Riksrevisionsverket, som framhåller det kommunala intresset av att bereda kommunens vuxna invånare tillgång till vidgade utbildningsmöjligheter, tillstyrker, att det för högre kommunala skolor gällande statsbidragssystemet tillämpas för bidragsberättigade kommunala kvällsgymnasier. Riksrevisionsverket framhåller vidare, att därest avsikten är, att ordinarie eller extra ordinarie lärare i läroämnena, som utöver full tjänstgöring å egen tjänst anlitas för undervisning vid kommunalt kvällsgymnasium, skall för sistnämnda undervisning erhålla timarvode såsom för tilläggstimmar enligt 5 § timlärarkungörelsen, bör detta för undvikande av missförstånd komma till klart uttryck i de blivande avlöningsföreskrifterna för ifrågavarande skolform.

Förutsättningar för statsbidrag

Vad delegationen föreslagit rörande avgiftsfrihet samt tillhandahållande av lokaler såsom förutsättning för statsbidrag har icke föranlett några invändningar i remissyttrandena. Dock har *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesut-*

bildning uttalat sig för att mindre avgifter skulle kunna uttagas i vissa fall, såsom då bildningsorganisation står som huvudman och statsbidraget ej kompletteras med tillräckliga kommunbidrag.

Avvikande meningsyttringar har däremot framförts i fråga om delegationens förslag om att kvällsgymnasium icke skulle vara berättigat till statsbidrag, förrän det nått en viss storlek med avseende på antalet ämneskurser och antalet deltagare i varje kurs.

Tillstyrkande yttranden i denna del har avgivits av *statskontoret* och *Sveriges förenade studentkårer*.

Avvikande mening har framförts av *rektor vid statens kompletteringsgymnasium, stadsfullmäktige i Stockholm, Malmö och Örebro, TCO, Arbetarnas bildningsförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet, Studieförbundet Folkuniversitetet och Studieförbundet Medborgarskolan*.

Rektor vid statens kompletteringsgymnasium uttalar, att med hänsyn till svårigheten att upprätthålla vuxengymnasier av tillfredsställande omfattning i andra än de största städerna bör statsbidrag kunna utgå även om ämneskursernas antal är lägre än fyra och elevantalet understiger 12. Enligt rektor måste dessa regler göras flexibla, så att de kan anpassas efter den lokala utformningen av kvällsgymnasiet.

Stadsfullmäktige i Stockholm anser, att ett beslut från en kommuns sida om att inrätta ett kvällsgymnasium bör underställas de statliga myndigheternas prövning och att, därest behov härvid anses föreligga av det nya gymnasiet, detta redan från början bör förklaras vara statsbidragsberättigat.

Stadsfullmäktige i Malmö anför bl. a. följande synpunkter på frågan om antalet deltagare i kvällsgymnasiekurs.

De skäl, som anföres för en avgiftsfri utbildning vid kvällsgymnasierna, synes övertygande. Den avgiftsfria undervisningen, som ju är frivillig, kan emellertid innebära vissa problem. Sälunda är det tänkbart, att avbrytande av studierna blir en vanligare företeelse och att därför villkoret för vidmakthållande av en klass ej uppfylles. Med tanke härpå är det angeläget, att villkoren för bildande av klass ej tillämpas rigoröst och att kvällsgymnasiets organisation göres tämligen elastisk. En möjlighet till dispens måste tillskapas, och dispensgivningen bör bli så generös, att den enskilde elevens studiegång så långt möjligt säkras. Enligt uppgift från kvällsgymnasiet i Malmö skulle föreslagen minimigräns vid en strikt tillämpning ha förhindrat att sju av nu pågående tolv kurser kommit till stånd. Redan vid ett antal elever om 20—22 har vissa kurser delats av schematekniska skäl. Det högsta lämpliga antalet elever i en kurs är i hög grad beroende av vilket ämne som studeras. Vidare bör i detta sammanhang framhållas, att möjligheten att snabbt nå ett studiemål befordras av ett ringa antal deltagare i kursen i fråga. Om antalet deltagare i en kurs, som närmar sig studiemålet, reduceras i sådan grad, att villkoret för kursens bestånd ej längre uppfylles, synes det orätt att äventyra återstående elevers möjlighet att nå detta mål. Villkoret för bildande av en grupp i vissa tillvalsämnen vid de allmänna gymnasierna är minst 5 deltagare. Att för kvällsgymnasiernas del stipulera minst 12 deltagare synes orimligt, särskilt som kvällsgymnasierna kommer att ingå som en del i den reguljära gymnasieutbildningen.

Stadsfullmäktige i Örebro tillstyrker minimiantalet 12 elever endast under förutsättning att detta räknas på hela årskullen oberoende av linjeval samt att en eventuell minskning av elevantalet under åren efter intagningen inte äventyrar erhållande av fortsatt statsbidrag. Däremot förordas en viss sänkning av maximiantalet, 26 deltagare. Den dispens från dessa regler, som delegationen föreslår att respektive överstyrelse skall kunna lämna, bör i stället kunna lämnas av länskolnämnd.

TCO förordar, att statsbidrag skall kunna utgå till kommunalt kvällsgymnasium även då detta har mindre omfattning än fyra ämneskurser med vardera minst 12 deltagare. För att uppnå den önskvärda geografiska spridningen bör bidragsgivningen från början inriktas på de medelstora och mindre orter, där tillfredsställande utbildningsmöjligheter på gymnasial nivå saknas.

Arbetarnas bildningsförbund uttalar, att då det studiesociala stödet endast utgår till elever vid statsstödda skolor, är det även ur de studerandes synpunkt viktigt, att det statliga kursbidraget ges till samtliga kvällsgymnasier.

Tjänstemännens bildningsverksamhet befarar, att många kommuner, särskilt de mindre, kan komma att ställa sig avvisande till kostnaderna för ett längre uppbyggnadsskede utan säkerhet för att kvällsgymnasiet kan uppnå tillräcklig storlek för statsbidrag; utredningens förslag kan därför i viss utsträckning verka initiativhämmande.

Studieförbundet Folkuniversitetet framhåller, att dess kvällsgymnasier anser sig moraliskt skyldiga att av hänsyn till eleverna driva underbemannade, ekonomiskt icke bärkraftiga kurser. Det påpekas, att vissa kurser alltid samlar ett relativt litet antal elever men att detta får uppvägas av andra, där tillströmningen av elever är större.

Studieförbundet Medborgarskolan anser det böra noga övervägas, om inte även enstaka ämneskurser kunde beviljas statligt stöd. Först då skulle enligt förbundets mening den ifrågasatta studieservicen åt eleverna bli den bästa möjliga. Det framhålles, att gränsen 4 ämnen i och för sig inte garanterar eleverna någon fullständig examen.

Studiernas uppläggning m. m.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till utredningens förslag till inträdeskrav vid kvällsgymnasierna. Förslaget biträds också av *Studieförbundet Medborgarskolan* och *Tjänstemännens bildningsverksamhet*.

Medborgarskolan anser dock, att dispensmöjligheter bör finnas. Studieförbundet crinrar vidare om att kvällsgymnasierna enligt betänkandet utgör en speciell studieform, till vilken främst personer, som under flera år icke bedrivit skolmässiga studier, söker sig. Detta riktiga konstaterande borde, anser studieförbundet, ha föranlett utredningen till ett resonemang inte bara kring inträdeskraven utan också kring de faktiska inträdessvårigheterna för de vuxna eleverna.

Bristen på studievana och bristen på ämneskunskaper aktualiserar ett behov av förberedande kurser före igångsättandet av de egentliga gymnasiestudierna.

Sveriges industriförbund finner starka skäl tala för att inträdeskraven vid kvällsgymnasierna i görligaste mån hålles på samma nivå som vid gymnasierna för ungdom. En uppmjukning av inträdeskraven kan enligt förbundets mening få till följd, att klassavdelningarna i kunskapshänseende blir alltför ojämna, för att undervisningen skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Rektor vid statens kompletteringsgymnasium framhåller beträffande delegationens förslag om inrättande av en intagningsnämnd vid varje kvällsgymnasium, att behov kan föreligga av ett dylikt organ även i andra avseenden. Vid de större kvällsgymnasierna behöver studierektorn ett organ att samarbeta med, när det gäller disciplin- och planeringsfrågor. Med hänsyn till svårigheten att samla ett kvällsgymnasiums lärare till kollegier föreslås att det för nyssnämnda ändamål vid varje större kvällsgymnasium skall finnas en nämnd bestående av studierektorn och några erfarna lärare. Som sådan nämnd skulle eventuellt intagningsnämnden kunna fungera, om den utökades något i förhållande till delegationens förslag.

Skoldirektören i Stockholm uttalar, att vissa normer torde bli erforderliga för en gränsdragning mellan å ena sidan studier, önskvärda eller nödvändiga för bestämt yrke eller viss yrkesinriktning, och å andra sidan studier, som icke har sådant syfte. För studier av sist antydd art bör jämväl framdeles hänvisning ske till folkbildningsorganisationerna och brevskolorna. Det torde enligt skoldirektören få ankomma på intagningsnämnden att i enlighet med centralt utfärdade direktiv företaga erforderliga bedömningar i detta hänseende.

Vad delegationen anfört beträffande kvällsgymnasiernas *tim- och kursplaner* har föranlett endast ett fåtal kommentarer. *Stadsfullmäktige i Malmö* anser det angeläget, att, såsom delegationen föreslagit, skolledningen ges en viss frihet att göra smärre förändringar i fastställda timplaner, bl. a. under hänsynstagande till antalet elever i kursen.

Studieförbundet Folkuniversitetet framhåller att timplanerna vid dess kvällsgymnasier är resultatet av en nödvändig kompromiss mellan pedagogiska och ekonomiska synpunkter och anför vidare.

I regel har timantalet för de olika ämnena begränsats till det minsta möjliga, eftersom eleverna hittills fått svara för hela kostnaden. I flera fall har elever från olika linjer och grenar av ekonomiska skäl förts samman i en ämneskurs, trots att alla pedagogiska skäl talat för en uppdelning på olika kurser. I vissa fall har stödåtgärder måst vidtas för att hålla ihop kurser, där elevernas utgångslägen varit mycket skiftande och deras studieförutsättningar varierat starkt.

Stor frihet måste ges den lokala skolledningen, när det gäller kurs- och timplaner. Denna ensam har möjlighet att med någon säkerhet bedöma, vad som med hänsyn till tillgängliga lärarkrafter och elevunderlagets sammansättning kan betraktas som skäligt timantal för en kurs. Allmänpedagogiska skäl kan ibland synas tala för en ökning av timantalet i vissa ämnen, men varje ökning måste bedömas med hänsyn till de förvärvsarbetsande elevernas välgrundade önskemål att icke läsas så mycket av schemabunden undervisning, att deras tid för hemarbete blir otillräcklig.

Med de ändringar som följer av dess uppfattning i huvudmannaskapsfrågan tillstyrker skolöverstyrelsen utredningens förslag om *examination* av kvällsgymnasieelever. Kvällsgymnasierna bör dock enligt överstyrelsens uppfattning, efter vederbörlig ansökan, kunna få full examinationsrätt.

Stadsfullmäktige i Örebro framhåller, att de allmänbildande kvällsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala har viss examinationsrätt men inte rätt att anställa studentexamen (dimissionsrätt) medan Karolinska aftonskolan i Örebro saknar bådadera. Stadsfullmäktige anser, att tidpunkten nu är lämplig att pröva möjligheten att utöka kvällsgymnasiernas examinationsrätt till att även gälla dimissionsrätt.

Central och regional ledning

Flertalet remissinstanser anser det viktigt, att den centrala ledningen och tillsynen av kvällsgymnasierna tillföres goda personella resurser och tillstyrker därför delegationens förslag om inrättande av två konsulenttjänster för detta ändamål. I fråga om tjänsternas föreslagna placering vid skolöverstyrelsen respektive överstyrelsen för yrkesutbildning råder däremot skilda meningar.

Statskontoret, skolöverstyrelsen och *överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker den föreslagna placeringen av de båda tjänsterna.

Arbetarnas bildningsförbund och *Studieförbundet Folkuniversitetet* föreslår, att de båda tjänsterna placeras vid samma ämbetsverk.

TCO uttalar, att utredningens förslag om inrättande av två konsulenttjänster i vardera av de båda överstyrelserna för utbildningsväsendet inte garanterar en tillräcklig samordning av verksamheten. *TCO*, som starkt understryker nödvändigheten av en central ledning med goda resurser, föreslår, att till denna även knytes ett rådgivande organ med representanter från bl. a. bildningsorganisationerna.

Tjänstemännens bildningsverksamhet anser, att kvällsgymnasiernas organisation och verksamhet förutsätter en samlad administrativ handläggning, som under övergångstiden förslagsvis kan ske inom Statens kompletteringsgymnasiums ram.

Rektor vid statens kompletteringsgymnasium vänder sig mot förslaget, att tjänsterna placeras i löneklass 26. För att de skall locka högt kvalificerade innehavare, bör de enligt rektors mening ej bindas vid en särskild löneklass. Vidare framhålles att då korrespondensundervisning i stor utsträckning ingår i vuxenutbildningen på gymnasiestadiet, bör förslaget om inrättande av konsulenttjänster sammanställas med brevkoleutredningens förslag om konsulenttjänster för handläggandet av frågor i samband med utnyttjandet av brevkurser inom skolväsendet.

NKI-skolan understryker, att det är viktigt, att åtminstone en av konsulenterna är väl förtrogen med korrespondensundervisning och de olika studieformer i vilka korrespondensundervisning ingår.

Riksrevisionsverket finner det icke tillräckligt styrkt, att en utvidgning av vuxenutbildningens resurser kommer att medföra ökade arbetsuppgifter för vederbörande överstyrelser i så stor omfattning, att behov av de föreslagna två konsulenttjänsterna skulle uppstå. Den föreslagna löneställningen finner riksrevisionsverket omotiverat hög i förhållande till nuvarande konsulenttjänster hos de båda myndigheterna. Enligt verkets mening torde med inrättande av ifrågasvarande tjänster böra anstå, tills närmare erfarenhet vunnits i fråga om arbetsbelastningen.

Förslagets genomförande

Mot delegationens förslag i vad avser genomförandet av dess förslag om statsbidrag till kvällsgymnasier har ingen erinran uttalats utöver vad som framgått av det föregående.

Statens kompletteringsgymnasiums ställning

Delegationens synpunkter beträffande kompletteringsgymnasiets ställning har i flertalet remissyttranden lämnats utan kommentarer. Avvikande mening har emellertid uttalats av *skolöverstyrelsen*, *rektor vid statens kompletteringsgymnasium* och *Studieförbundet Folkuniversitetet*.

Skolöverstyrelsen framhåller, att statens kompletteringsgymnasium i icke obetydlig omfattning har kommit att fungera som ett centralt samordningsorgan för kvällsgymnasierna. Överstyrelsen anser, att det de närmaste åren icke blir fråga om någon avveckling av denna skola utan att den tvärtom torde komma att fylla särskilt viktiga rådgivande och styrande funktioner.

Rektor vid statens kompletteringsgymnasium lämnar följande uppgifter rörande kompletteringsgymnasiets hittillsvarande verksamhet.

Praktiskt taget alla kvällsgymnasier samverkar med statens kompletteringsgymnasium och inspekteras av dess rektor, som dessutom tid efter annan kallar dessas studierektorer till sammanträden på kompletteringsgymnasiet individuellt eller i grupp. Vid sådana tillfällen diskuteras pedagogiska, administrativa och ekonomiska frågor av gemensamt intresse. Bland större ärenden, som på detta sätt behandlats gemensamt, kan nämnas utarbetande i samverkan med Folkuniversitetets kvällsgymnasier av studieranvisningar i det allmänbildande gymnasiets alla läsnämnen liksom även en socialvetenskaplig enkät rörande de vuxnas studiesituation. För finansieringen av den senare har erhållits bidrag från statens råd för samhällsforskning. Kompletteringsgymnasiet ger vidare ut en broschyr, som bl. a. innehåller upplysningar om alla med detta samverkande institutioner. Dessutom bedriver både kompletteringsgymnasiet och kvällsgymnasierna en mycket omfattande studierådgivningsverksamhet.

Den information, som de av studiesociala utredningen föreslagna konsulenterna skall lämna, skall vara till hjälp för kommunerna eller andra, som driver eller planerar att inrätta kvällsgymnasium. Beträffande den synnerligen viktiga informationsverksamhet, som riktar sig till eleverna och allmänheten, ger inte utredningen mycken vägledning. Hittills har kompletteringsgymnasiet bedrivit

en livlig studierådgivnings- och upplysningsverksamhet till tjänst för elever och allmänheten i hela landet. Denna rådgivning har haft en omfattning, som utomstående knappast kan göra sig en föreställning om. Om kompletteringsgymnasiet verksamhet inskränkes eller avvecklas, uppstår svårigheter att skapa en motsvarighet till denna studierådgivning.

Beträffande frågan om vilka elevkategorier som i fortsättningen avses skola tagas in vid kompletteringsgymnasiet konstaterar rektor, att enligt delegationens förslag skulle tre olika elevkategorier under de närmaste åren finnas vid kompletteringsgymnasiet, nämligen studenter, icke-studenter, som vill bedriva dagstudier, samt icke-studenter på gymnasieort, där kvällsgymnasium nu finns men där statsbidragsberättigat gymnasium ännu ej tillkommit. Rektor anför vidare.

Vad den förstnämnda kategorien beträffar, förutsätter utredningen, att dessa elever i regel ej bör hänvisas till statsbidragsberättigat kommunalt kvällsgymnasium. Under vissa särskilda förutsättningar kan dock student hänvisas även till sådant gymnasium. Detta förslag skulle enligt min mening alltför mycket begränsa rektors handlingsfrihet, i all synnerhet som kompletteringsgymnasiet stadga inte tillåter anordnandet av egna kurser enbart för studenter. Dessutom finns för närvarande inga medel för ändamålet. Jag får därför föreslå, att inga särskilda bestämmelser beträffande hänvisning av kompletteringsgymnasiet studenter fastställs. Diskussionen av kompletteringsstudierna för studenter aktualiserar följande frågor. Bör kompletteringsgymnasiet, om dess verksamhet inte omedelbart avvecklas, endast inriktas på att erbjuda kompletteringsmöjligheter för studenter? Bör gymnasiet få rätt att anordna egna kurser för att garantera hög standard på undervisningen, om eventuellt inte främmande kurser fyller måttet i kvalitativt hänseende (vilket ibland varit fallet)?

Om kompletteringsgymnasiet i Stockholm endast får sörja för — förutom studenter — icke-studenter, som hänvisas till daggymnasium, måste gymnasiet service gentemot dessa inskränkas, om det inte finns möjlighet att åtminstone temporärt vid behov placera dem i aftonkurser. Jag föreslår därför, att dessa elever även skall kunna tillfälligtvis hänvisas till kurser vid kvällsgymnasium.

Beträffande den tredje kategorien, dvs. de elever, som är intagna vid ej statsbidragsberättigade kvällsgymnasier, föreslår utredningen, att dessa skall få sina kurs- och examinationskostnader bekostade av kompletteringsgymnasiet under en övergångstid av två år. Jag ansluter mig i huvudsak till detta förslag. Då det emellertid är svårt att nu fastställa, hur lång tid som behövs för att avveckla hela denna elevkategori, vill jag föreslå, att övergångstiden, om så visar sig nödvändigt, kan få förlängas.

Rörande kompletteringsgymnasiet framtida ställning anför rektor slutligen följande.

Utredningens förslag rörande kompletteringsgymnasiet ställning under de närmaste åren gör kompletteringsgymnasiet till en ofullständig och bristfällig institution med små möjligheter att ge tillfredsställande service. Denna konsekvens kunde undvikas, om i stället kompletteringsgymnasiet under en övergångstid finge fungera i full utsträckning och finge intaga ett avsevärt ökat antal elever, till dess att samtliga till vuxenutbildningen hörande frågor penetrerats av gymnasieutredningen eller en särskild delegation inom denna.

Frågan om kompletteringsgymnasiet framtid på lång sikt, bör ytterligare utredas. Jag lutar dock åt den åsikten, att gymnasiet bör avvecklas och dess

olika uppgifter överföras på andra institutioner. I längden skulle gymnasiet nämligen i och med utökningen av antalet vuxengymnasier troligen få en splittrad karaktär, och det skulle bli vanskligt att hålla samman verksamheten. Jag vill dock framhålla vikten av att de olika uppgifter, som nu ombesörjs av kompletteringsgymnasiet — information till allmänheten, studierådgivning åt elever, råd vid planering av kvällsgymnasier, bedömning av sökande, anordnande av examination m. m. — övertages av därför lämpade personer och institutioner.

Sveriges förenade studentkårer framhåller att därest kompletteringsgymnasiet successivt reduceras och studenter som regel ej skall kunna tagas in vid kvällsgymnasium kommer studiemöjligheterna att beskäras för de studerande, som önskar komplettera vissa ämnen, vilka icke ingått i den ursprungliga examen. SFS framhåller, att de studenter som önskar komplettera sin studentexamen i regel är sådana, som har för avsikt att bedriva naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga studier men som i den ursprungliga examen saknar erforderliga förkunskaper. Mot bakgrund av det arbetsmarknadsläge som förväntas för humanister är det synnerligen angeläget, att sådana omskolningsmöjligheter föreligger. Av den anledningen anser SFS, att studenter bör beredas plats vid kvällsgymnasium. SFS finner likaledes, att dessa bör åtnjuta samma studiestöd som icke-studenter vid kvällsgymnasium.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund ifrågasätter, om inte man kan gå ett steg längre än vad delegationen förordat och reducera — förutom statens kompletteringsgymnasium — även verksamheten vid statens aftonskola. Några bärande skäl för att vid sidan av ett kommunalt kvällsgymnasium upprätthålla även aftonskolan liksom att ge Stockholms samgymnasium statsbidrag för dess aftonundervisning finns inte enligt förbundets mening.

Studiehjälp till kvällsgymnasieelever

Delegationens förslag rörande studiehjälp till kvällsgymnasieelever tillstyrkes helt eller i huvudsak av så gott som alla remissinstanser. Följande särskilda synpunkter anföres.

Skolöverstyrelsen förutsätter att den föreslagna studiehjälpen kan utgå till samtliga statliga eller statsunderstödda skolor vare sig de senare är kommunala eller privata, dvs. även till elever vid Stockholms samgymnasiums aftonundervisning.

Rektor vid statens kompletteringsgymnasium föreslår, att även kvällsgymnasieelever, som i avsikt att avlägga högre examina önskar komplettera sin tidigare utbildning genom studium av enstaka ämnen, skall kunna åtnjuta det föreslagna särskilda stipendiet eller lämpligt avpassad del därav.

Studiehjälpnämnden tillstyrker delegationens förslag rörande studiehjälp i alla delar utom i ett avseende. Nämnden avstyrker bestämt delegationens förslag, att möjlighet bör finnas att efter prövning av föreliggande särskilda om-

ständigheter utdela särskilt stipendium även tidigare under studietiden än inför slutskedet av studierna.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund framhåller, att även hemarbetande kvinnor kan behöva få ekonomisk hjälp inför examen, exempelvis för att kunna anställa hemhjälp för tillsyn av barn under någon tid.

Studieförbundet Folkuniversitetet framhåller, att åtskilliga elever vid kvällsgymnasierna inte avser att avlägga fullständig examen, vilket innebär att de föreslagna villkoren för erhållande av särskilda stipendier utesluter en betydande del av eleverna. Folkuniversitetet föreslår i stället en generell stipendiering av samma omfattning som de natura- och statsstipendier, som för närvarande utgår vid universiteten.

Gymnasieutredningen ifrågasätter, om icke särskilt stipendium borde kunna utgå även till elever på treårig specialkurs av tekniskt gymnasium. Deras situation blir i viss mån lik elever i vuxenläroverken, enär de måste ta ledigt från sitt arbete under ca 40 veckor med därmed följande inkomstbortfall. Elever vid vuxenläroverken beräknas behöva delta i muntlig undervisning i 33—35 veckor.

Svenska stadsförbundet och *Svenska landskommunernas förbund* anser, att alla möjligheter bör prövas att åstadkomma förbättrade studiesociala förhållanden även för de korrespondensstuderande. Förbunden framhåller, att dessa ofta tillhör en kategori, som av främst geografiska skäl ej når vare sig vuxenläroverk eller kvällsgymnasier. De brevkolestipendier, som nu står de korrespondensstuderande till buds, anser förbunden alltför små, enär de enbart täcker kurskostnaden. De möjliggör däremot inte för de korrespondensläsande att i slutet av studiearbetet ta ledigt från förvärvsarbete på samma villkor som föreslagits för vuxenläroverkens och kvällsgymnasiernas elever. Samma uppfattning framföres av *Högerns kvinnoförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Hermods korrespondensinstitut*.

Stadsfullmäktige i Örebro föreslår, att elever vid statsbidragsberättigat kvällsgymnasium även skall kunna erhålla resebidrag, vars maximibelopp bör sättas högre än för elever vid läroverk och högre kommunala skolor.

Departementschefen

Inledningsvis vill jag erinra om de principiella synpunkter på vuxenutbildningen, som jag anförde i propositionen nr 107 till 1962 års riksdag angående vidgad vuxenutbildning. Även de förslag, som framlägges i det följande, bör betraktas som en etapp på vägen mot en organisation för utbildning av vuxna, vilken i differentierade former kan tillgodose det växande behov av utbildning som här kan förutses. Vad jag i det följande ämnar föreslå torde inte föregripa utan väl sammanfalla med åtgärder i samma syfte, varom förslag i andra sammanhang kan komma att framläggas.

Kvällsgymnasier har hittills upprättats på ett 30-tal orter, i flertalet fall med ett studieförbund och i några fall med kommun som huvudman. Kvällsgymnasierna i de största städerna har efter hand vuxit till betydande omfattning och tillhandahåller numera kurser i alla ämnen på det allmänbildande gymnasiet. I medelstora och mindre städer har det visat sig svårare att bygga upp en stadigvarande kvällsgymnasieverksamhet av sådan omfattning, att eleverna kan erbjudas ett fullständigt studieprogram. Utbyggnaden av kvällsgymnasierna har hittills i stor utsträckning inriktats på det allmänbildande gymnasiets kurser, medan däremot fackgymnasiala kvällskurser organiserats i ganska begränsad omfattning. Sistnämnda förhållande torde söka sin förklaring bl. a. däri att allmänbildande gymnasieutbildning öppnat dörren för fortsatta högre studier på icke spärrade utbildningsvägar, att erforderliga materiella och personella resurser lättare kunnat mobiliseras för allmänbildande gymnasieundervisning, att kvällskurser på ett flertal orter redan funnits anordnade vid befintliga handelsgymnasier och tekniska läroverk samt att statligt stöd endast utgått för bedrivande av allmänbildande kvällsgymnasiestudier. Såsom delegationen framhåller torde även utformningen av handelsgymnasieexamen haft en hämmande effekt på intresset för denna utbildningsväg.

Statligt stöd för bedrivande av allmänbildande kvällsgymnasiestudier utgår via statens kompletteringsgymnasium. Det sker i den formen att kompletteringsgymnasiet årligen antager ett antal kvällsgymnasiestuderande såsom sina elever, vilkas kurskostnader kompletteringsgymnasiet betalar, dock i högst fem ämnen för varje elev. Med ställningen såsom elev vid statens kompletteringsgymnasium följer vissa studiesociala förmåner, som utgår jämlikt studiehjälpsreglementet. Avgörande för om en elev i konkurrens med andra sökande kan vinna inträde vid kompletteringsgymnasiet är hans kunskapsmeriter och studielämplighet.

Den nämnda utformningen av det statliga stödet har haft den svagheten att den försatt kvällsgymnasieelever i en så markant olika situation med avseende

på finansieringen av studiekostnaderna. Systemet har emellertid även haft vissa fördelar. Det har kunnat komma den enskilda eleven till godo oberoende av om han studerat vid ett stort, väl stabiliserat kvällsgymnasium eller vid ett mindre, nystartat kvällsgymnasium, bestående av endast ett fåtal gymnasiekurser. På grund härav och genom den samverkan som förekommit mellan kompletteringsgymnasiet och kvällsgymnasiernas huvudmän har detta stöd inneburit en smidigt verkande stimulans till igångsättande av gymnasiekurser på nya orter. I åtskilliga fall har den igångsatta verksamheten kunnat stabiliseras och byggas ut till alltjämt bestående kvällsgymnasier. I andra fall har kvällsgymnasiekurserna byggts upp på ett ackumulerat studiebehov och har, sedan detta behov tillgodosetts, förlorat underlag och så småningom upphört.

Vuxenutbildningsdelegationen framhåller, att en väsentlig och skyndsamt utbyggnad av vuxenutbildningen på gymnasiestadiet bör eftersträvas, särskilt i vad gäller teknisk och merkantil utbildning. Vad delegationen härmed åsyftar torde vara, dels att befintliga kvällsgymnasier bör vidmakthållas och vidareutvecklas, dels att nya kvällsgymnasier omfattande även tekniska och merkantila utbildningslinjer bör upprättas. Jag ansluter mig helt till delegationens uppfattning härvidlag och finner det därför angeläget, att det genom statliga stödåtgärder skapas ett starkare ekonomiskt underlag för den fortsatta utvecklingen av den ifrågavarande utbildningsformen. Särskilt bör eftersträvas att vidga möjligheterna till studier vid tekniska och merkantila kvällsgymnasier samt att uppnå en jämnare geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna, framför allt med hänsyn till Norrlands behov. Ett viktigt principiellt önskemål att beakta vid utformningen av ett statligt stöd bör vara, att det kommer alla kvällsgymnasieelever till del i lika mån, inte bara inom ett och samma kvällsgymnasium utan oavsett om de studerar vid stora, väletablerade kvällsgymnasier i de större städerna eller vid kvällsgymnasier av ringa omfattning på mindre orter.

Vid övervägandet av *statsbidragsfrågan* har jag funnit mig böra förorda, att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för kvällsgymnasier enligt samma procentsats som gäller i fråga om bidrag till högre kommunala skolor, dvs. 79 % av ett på visst sätt bestämt bidragsunderlag.

För den tekniska utformningen av det statliga stödet gäller det att finna former, som är lämpligt avpassade såväl till de större, fast etablerade kvällsgymnasiernas ställning och behov som till de behov, som representeras av mindre, respektive ännu ej upprättade kvällsgymnasier, vilkas utveckling det är önskvärt att främja.

Vad beträffar de befintliga, under nuvarande betingelser någorlunda väl konsoliderade kvällsgymnasierna kan förutsättas, att ett statligt stöd i form av årligt driftbidrag säkerställer verksamhetens bestånd och skapar förutsättningar för en utvidgning av denna. Beträffande dylikt kvällsgymnasium bör det ankomma på Kungl. Maj:t att på därom gjord ansökning fatta beslut i statsbidragsfrågan. Det torde vara lämpligt, att dylikt beslut avser en viss tids-

period, vilken bör utlöpa och avlösas av en ny period vid en för alla ifrågasvarande kvällsgymnasier gemensam tidpunkt. Härigenom underlättas en återkommande, samlad kontroll och bedömning av utvecklingen.

Möjligheten att komma i åtnjutande av ett statligt stöd blir naturligtvis av särskilt stor betydelse, då det är fråga om att upprätta ett nytt kvällsgymnasium liksom då det gäller att vidmakthålla och vidareutveckla en i begränsad omfattning driven kvällsgymnasieverksamhet. Såväl huvudmännens vilja och förmåga att starta och driva ett kvällsgymnasium som de presumtiva elevernas benägenhet att söka sig till ett sådant gymnasium måste genom ett dylikt stöd komma att påverkas i positiv riktning.

Viktigt är att stödet sättes in på ett tidigt stadium, eljest kan det förutsättas att kvällsgymnasier inte kommer att upprättas på åtskilliga orter, där en sådan åtgärd med hänsyn till hittillsvarande brist på utbildningsmöjligheter vore särskilt angelägen. Det bör å andra sidan observeras, att man inte genom ett statligt stöd kan skapa, vidmakthålla och utvidga ett kvällsgymnasium, om de naturliga förutsättningarna härför är otillräckliga. Det anförda talar emot att de här berörda kvällsgymnasierna förklaras statsbidragsberättigade i samma ordning som de fast etablerade gymnasierna. I stället bör man eftersträva att finna en bidragsform, som är anpassad till verksamhetens oprövade och begränsade karaktär. Därvidlag erbjuder ett stöd i ungefär den form som hittills lämnats via statens kompletteringsgymnasium en lämplig utgångspunkt. Det borde sålunda ankomma på överstyrelserna att medverka vid anordnandet av kvällsgymnasiekurser för vuxna och att, efter prövning av förutsättningarna för verksamheten från fall till fall, medgiva bidrag till dylika kurser, uppgående till 79 % av de bidragsgrundade kostnaderna. Till skillnad från vad som för närvarande gäller beträffande verksamheten vid kompletteringsgymnasiet borde alltså de enskilda eleverna inte särskilt antagas såsom elever utan *kurserna* borde godkännas för statsbidrag av skolöverstyrelsen och stå under dess tillsyn. Om denna form av kvällsgymnasieverksamhet på någon ort utvecklades och stabiliserades, borde detta efter något eller några års goda erfarenheter föranleda ansökning till Kungl. Maj:t om upprättande av ett självständigt, statsbidragsberättigat kvällsgymnasium.

De båda överstyrelserna bör ingående överväga denna tankegång och inkomma med synpunkter och förslag rörande dess förverkligande.

I fråga om *huvudmannaskapet* har delegationen föreslagit, att endast kommun skall kunna vara huvudman för kvällsgymnasium, till vilket statsbidrag utgår. Samtidigt har från delegationens sida starkt understrukits, att ett samarbete mellan studieförbund, som redan har en samlad erfarenhet av kvällsgymnasieundervisning, bör komma till stånd, och att det direkta handhavandet av verksamheten skall kunna överlätas på studieförbund, förutsatt att det formella huvudmannaskapet ligger hos kommun. Den principiella motiveringen för delegationens inställning på denna punkt ansluter jag mig till. Liksom dele-

gationen finner jag det således riktigt och angeläget, att kommunerna känner ett ansvar för vuxenutbildning även i den ifrågavarande formen och ställer sina resurser till förfogande för dess utveckling. Endast under denna förutsättning torde det bli möjligt att skapa en kvällsgymnaseorganisation av erforderlig omfattning och stabilitet. Jag finner det också mycket angeläget om än inte oeftergivligt, att kvällsgymnaseundervisningen kan göras avgiftsfri, vilket också det torde förutsätta ett kommunalt huvudmannaskap. Jag återkommer strax till frågan om avgiftsfriheten.

Ehuru jag alltså delar delegationens principiella inställning i huvudmannafrågan, finner jag det av praktiska skäl motiverat att förorda en viss modifikation av delegationens förslag. Med hänsyn till den positiva inställning till vissa studieförbunds insatser för kvällsgymnaseundervisningens utveckling, som delegationen deklarerar och som jag delar, anser jag att studieförbund inte bör utestängas från möjligheten att fungera som statsbidragsberättigad huvudman för kvällsgymnasium. Jag tänker då på de fall, då studieförbund redan drivit upp en verksamhet, som helt naturligt skulle bli statsbidragsberättigad enligt delegationens förslag, därest kommun inträdde som huvudman.

Utgångspunkterna för mig, när det gäller förutsättningarna för att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för kvällsgymnasierna är följande. Bidrag skall i första hand utgå till kommun. Villkor för statsbidrag till kommun skall vara att undervisningen är avgiftsfri. Statsbidrag kan endast utgå till en huvudman på samma ort, således inte till konkurrerande gymnasier. Beslut om statsbidrag skall fattas av Kungl. Maj:t på grundval av en kommunens framställning, som innehåller redogörelse för kvällsgymnasieförhållandena på orten och i förekommande fall för överläggningar och eventuella överenskommelser med studieorganisation, som där driver kvällsgymnasium. I fall, då kommun i enlighet med delegationens förslag avser att fungera som huvudman men överlåta den direkta verksamheten till studieförbund, bör redogörelse lämnas för hur denna anordning avses fungera. Liksom delegationen finner jag det värdefullt om sådan samverkan kan komma till stånd.

Jag kommer så till det fall, då studieförbund bör kunna inträda som huvudman och således erhålla statsbidrag. Förutsättningen härför bör enligt min mening vara, att kommun och ett studieförbund gemensamt kommer till den uppfattningen, att kvällsgymnasium lämpligen bör drivas av studieförbundet samt att kommunen därvid åtager sig att ställa resurser till förfogande i sådan utsträckning, att kvällsgymnasiet även i studieförbundets regi kan drivas utan kostnad för eleverna eller i varje fall med låga elevavgifter. Jag räknar med denna verksamhetsform i sådana fall, där studieförbund redan hunnit etablera och med framgång driva ett kvällsgymnasium.

Statsbidrag bör beräknas på ett bidragsunderlag, omfattande kostnaderna för löner till föreståndare och lärare vid kvällsgymnasium. Om det vid upprättandet av kvällsgymnasium eller anordnandet av kurs i enstaka ämne visar sig nödvän-

digt eller med hänsyn till kostnadssynpunkter m. m. lämpligt att begränsa den muntliga undervisningen och delvis ersätta denna med korrespondensundervisning, bör kostnaden för korrespondensundervisningen kunna inräknas i bidragsunderlaget. Härigenom skapas bättre förutsättningar för den synnerligen önskvärda geografiska spridningen av studiemöjligheterna.

Vad delegationen uttalat beträffande inträdeskrav, kurs- och timplaner samt examination ansluter jag mig i huvudsak till. Jag vill framhålla som särskilt angeläget, att undervisningsplanerna utformas med beaktande av kvällsgymnasierelevernas behov av studiehandledning och studierådgivning. Denna verksamhet är av stor betydelse för studiernas inriktning, uppläggning och effektivitet. Kvällsgymnasiernas undervisning måste även inrymma erforderlig förberedande undervisning på förgymnasial nivå.

Vad frågan om studiehjälp beträffar vill jag erinra om att beslut rörande även nu aktuella kategorier studerande fattades vid förra årets riksdag.

Jag biträder delegationens uttalande angående betydelsen av att de centrala organen genom statsbidragsgivningen och sin allmänna tillsyn över verksamheten söker stimulera en tillfredsställande geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna och en rimlig fördelning mellan allmänbildande och fackgymnasiala utbildningslinjer. Med hänsyn till att frågan om de båda överstyrelsernas organisation är under omprövning, är jag emellertid ej beredd föreslå inrättande av några nya tjänster för arbetsuppgifter sammanhängande med kvällsgymnasiernas verksamhet. Jag förutsätter, att de båda överstyrelserna tills vidare tillsammans med rektor för statens kompletteringsgymnasium liksom hittills skall utöva tillsyn över denna verksamhet och i möjligaste mån främja dess fortsatta utveckling.

Delegationen har föreslagit, att de allmänbildande kvällsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala och Örebro, vilka står under skolöverstyrelsens tillsyn, förklaras statsbidragsberättigade i en första omgång. Därjämte har föreslagits att några tekniska respektive merkantila kvällsgymnasier samtidigt förklaras berättigade till statsbidrag. Jag har ingen erinran häremot och förutsätter, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att på därom gjorda ansökningar av det slag jag tidigare angivit pröva denna fråga.

I fråga om kompletteringsgymnasiets ställning och funktion kan jag i allt väsentligt ansluta mig till vad delegationen anför. Jag räknar inte med några nämnvärda omedelbara förändringar i fråga om gymnasiets verksamhet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att beträffande detta gymnasium utfärda de nya bestämmelser, som visar sig behövligen för kompletteringsgymnasiets fortsatta verksamhet. Vid övervägande av de förslag i detta hänseende, som skolöverstyrelsen bör ingiva, bör överstyrelsen beakta vad jag nyss anför rörande eventuellt andra former för delar av den verksamhet som kompletteringsgymnasiet nu bedriver.

Kostnaderna för statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna har jag i årets statsverksproposition (bil. 10, p. 125) för budgetåret 1963/64 beräknat till 760 000 kr., vilket belopp upptagits under förslagsanslaget Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.

För kursavgifter för främmande kurser m. m. vid kompletteringsgymnasiet har jag för nästa budgetår räknat med en kostnadsminskning av 200 000 kr., vilken beaktats vid beräkningen av medelsbehovet under förslagsanslaget Statliga allmänna gymnasier m. m.: Omkostnader i årets statsverksproposition (bil. 10, p. 122).

Vid bifall till av mig framlagda förslag om statsbidrag till kostnaderna för kvällsgymnasier för vuxna torde kostnaderna härför få bestridas ur nyssnämnda anslag till bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m.

Under återopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta att statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna skall utgå i enlighet med av mig förordade grunder;
- b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna riktlinjer utfärda de bestämmelser och fatta de övriga beslut, som fordras för genomförandet av de av mig förordade åtgärderna.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Sahlén

INNEHÅLL

	Sid.
Inledning	3
Utredningens synpunkter och förslag	4
Nuvarande kvällsstudiemöjligheter m. m.	4
Studieformer och studiemål	4
Rekrytering	8
Studiekostnader och studiehjälp	9
Behovet av förbättrade studiemöjligheter	9
Förslag om statsbidrag till kvällsgymnasier	11
Huvudmannaskapet	11
Statsbidragets utformning	12
Förutsättningar för statsbidrag	14
Kvällsgymnasiestudiernas uppläggning m. m.	15
Central och regional ledning	16
Förslagets genomförande	17
Statens kompletteringsgymnasiums ställning	18
Kostnadsberäkningar	19
Studiehjälp	21
Remissyttranden	23
Huvudmannaskapet för kvällsgymnasierna	23
Statsbidragets utformning	24
Förutsättningar för statsbidrag	25
Studiernas uppläggning m. m.	27
Central och regional ledning	29
Förslagets genomförande	30
Statens kompletteringsgymnasiums ställning	30
Studiehjälp till kvällsgymnasieelever	32
Departementschefen	34